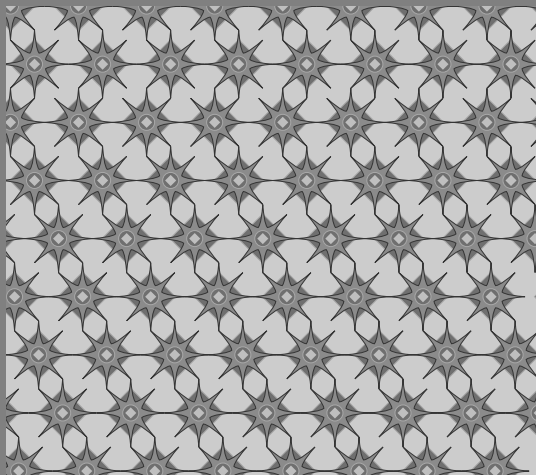

IZOBRAŽEVALNI PROGRAMI

IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

PROJEKTNO UČENJE
ZA MLAJŠE ODRASLE

PROJEKTNO UČENJE ZA MLAJŠE ODRASLE

Založila **Ministrstvo za šolstvo in šport** in **Zavod RS za šolstvo**

Za založnika **mag. Marija Javornik** in **Ivan Lorenčič**

Lektorirala **Marjana Kunej**

Uredila **Marija Velikonja**

Oblikovanje **TANDAR**

Prelom **Alten**

Tisk **Planprint**

Naklada 200 izvodov

Ljubljana 2000

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

374.7

IZOBRAŽEVALNI programi. Izobraževanje odraslih. Projektno učenje za mlajše odrasle / [uredila Marija Velikonja]. - Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2000

ISBN 961-6222-48-1 (Ministrstvo za šolstvo in šport)

1. Velikonja, Marija

106112768

Na podlagi 15. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 12/96 in 23/96) izdaja minister za šolstvo in šport

ODREDBO

o izobraževalnem programu projektno učenje za mlajše odrasle

1. člen

Minister za šolstvo in šport sprejme izobraževalni program projektno učenje za mlajše odrasle, katerega splošni del je predlagal, posebni del pa določil Strokovni svet Republike Slovenije za izobraževanje odraslih na 10. seji dne 15. julija 1999.

2. člen

Izobraževalni program iz 1. člena te odredbe objavi Ministrstvo za šolstvo in šport v posebni publikaciji.

Izobraževalni program iz prejšnjega odstavka je javno veljaven.

3. člen

Ta odredba začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št. 403-24/99

Ljubljana, dne 19. julija 1999

Dr. Slavko Gaber
Minister za šolstvo in šport

Na podlagi petega odstavka 92. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 12/96 in 23/96) izdaja minister za šolstvo in šport

ODREDBO

o smeri izobrazbe mentorske skupine in mentorjev v izobraževalnem programu projektno učenje za mlajše odrasle

1. člen (vsebina odredbe)

Ta odredba določa pogoje glede strokovne izobrazbe, ki jih morajo ob izpolnjevanju drugih, z zakonom določenih pogojev, izpolnjevati vodje mentorskih skupin in mentorji v izobraževalnem programu projektno učenje za mlajše odrasle, katerega posebni del je na 10. seji dne 15. 7. 1999 določil Strokovni svet RS za izobraževanje odraslih.

2. člen (vodja mentorske skupine)

Vodja mentorske skupine je lahko, kdor je končal univerzitetni študijski program družboslovne smeri in opravil študijski program za izpopolnjevanje za mentorje v programu projektno učenje za mlajše odrasle.

3. člen (mentorji)

Mentor je lahko, kdor si je pridobil najmanj visokošolsko, za delo pri produkcijskem projektnem delu pa najmanj srednjo strokovno izobrazbo in opravil študijski program za izpopolnjevanje za mentorje v programu projektno učenje za mlajše odrasle.

4. člen (posebnosti)

Ne glede na določbe te odredbe je ustrezna tudi izobrazba, pridobljena po podiplomskih študijskih programih za pridobitev specializacije, magisterija oziroma doktorata znanosti.

5. člen (veljavnost odredbe)

Ta odredba začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št. 403-24/99

Ljubljana, dne 19. julija 1999

Dr. Slavko Gaber
Minister za šolstvo in šport

V s e b i n a

A. Splošni del

Ime programa	7
Utemeljenost programa	7
Ciljna skupina	8
Splošne značilnosti ciljne skupine	8
Druge predvidene značilnosti mladih	9
Cilji programa	10
Dinamika in potek ciljnega načrtovanja	10
Temeljni cilji programa	11
Trajanje programa	12
Pogoji za vpis, napredovanje in dokončanje programa	12
Pogoji za vpis v program	12
Pogoji za napredovanje in dokončanje programa	12

B. Posebni del

Izpeljava programa	15
Organizacija dejavnosti	15
Časovna razvrstitev	15
Sestava projektne skupine	17
Katalog znanj	18
Cilji in vsebine projektne dela	18
Standardi programa	19

Didaktično-metodična in druga navodila za izpeljavo programa	19
Posebno znanje izvajalcev programa	20
Javna veljavnost znanj	22
Sestavljavci programa	22

Priloge

Priloga 1: Evalvacija programa	23
Priloga 2: Razsežnost problema mladih osipnikov	29
Priloga 3: Domnevne značilnosti mlajših odraslih pred vključevanjem v program	33
Priloga 4: Načrtovanje projektnega dela	37
Priloga 5: Skupni in posebni programski cilji	39
Priloga 6: Izpeljava programa	45
Priloga 7: Cilji izpeljave in organizacija delitve dela	47
Priloga 8: Vsebine programa PUM	49
Priloga 9: Načela za izbiro izobraževalnih vsebin	51

A. SPLOŠNI DEL

Ime programa

Program se imenuje Projektno učenje za mlajše odrasle, skrajšano PUM.

Utemeljenost

K pripravi programa nas je spodbudilo predvsem to, da čedalje več mladih opušča redno šolanje, ni pa celostnih rešitev za učinkovito družbeno reintegracijo mladine, ki je zapostavljena in živi na obrobju.

Razmere na trgu delovne sile so se tako zelo zaostriale, da mladi brez poklica in delovnih izkušenj skorajda nimajo več možnosti za zaposlitev. Podrobnejša utemeljitev je prikazana v prilogi 3.

Ponudba izobraževanja odraslim za zdaj še ne vsebuje izobraževalnih programov, s katerimi bi mlajšim odraslim pomagali celostno odpraviti težave, ki nastajajo zaradi marginalnosti. Na voljo so sicer krajši izobraževalni programi (usposabljanje za življenjsko uspešnost - UŽU), motivacijske in socializacijske delavnice ali oblike izobraževanja in svetovanja (t. i. job klubi, kovnica znanja), ki le deloma rešujejo kompleksnost težav predvidene ciljne skupine. Zlasti zdajšnji programi trajajo premalo časa (od nekaj ur do nekaj dni) in ne omogočajo kompenzacije in preoblikovanja neustreznih izobraževalnih in osebnostnih vzorcev, to pa je prvi pogoj za to, da mladi ob strokovni pomoči spremenijo neustrezen odnos do izobraževanja, se naučijo učinkoviteje reševati aktualne težave ter izdelajo dolgoročnejši načrt poklicne usmeritve.

Program Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) je daljša oblika izobraževalnega programa, s katerim naj bi se lotili problemov mladih osipnikov celostno. Usmerjen je v odpravljanje vzrokov, ki so pripeljali do izstopa iz sistema šolanja ali dela. Krepil naj bi pozitivne izobraževalne izkušnje, spodbujal k nadaljevanju že opuščenega šolanja (omogočil podporo pri izpolnjevanju manjkajočih formalnih pogojev in pripravil za nadaljevanje izobraževalne poti), pomagal pri izdelavi celotne strategije poklicne kariere in udeležencem omogočil pridobivanje pozitivnih izkušenj delovanja v okolju.

Posebna značilnost programa PUM je upoštevanje interesov in sposobnosti udeleženk in udeležencev, ki sodelujejo pri načrtovanju vsebin programa. To, da udeleženke in

udeleženci sodelujejo že pri načrtovanju, jih zelo spodbuja k učenju, ki dobi tako nov smisel in postane ciljno usmerjena dejavnost. Program s projektnim delom, ki prehaja od oblike k metodi, ponuja drugačen prijem pri izobraževanju mlajših odraslih in zagotavlja, da bodo v programu vztrajali dalj časa. Usmerjen je k čim boljši izrabi njihovih zmožnosti in premagovanju manj spodbudnih vzgibov iz primarnega socialnega okolja. S spreminjenimi izobraževalni prijemi je določen nov tip posredovalca(ke) znanja, to pa zahteva posebej usposobljene mentorje(ice). Program PUM tako udeleženke in udeležence usmerja in pripravlja za zahtevnejše programe izobraževanja.

Poskusne izpeljave programa PUM v preteklosti kažejo, da učinkuje tako, kot je bilo s cilji predvideno:

- spodbuja mlajše udeleženke(ce) k dokončanju izobraževanja, ki so ga že opustili in vodi k uspešni izdelavi poklicnih ali zaposlitvenih strategij; to pa obeta dolgoročno in trajno razbremenitev stroškov socialnega sistema;
- program s svojimi sestavinami preprečuje socialnoodklonske pojave pri brezposelni mladini (reintegracija socialno marginaliziranih družbenih skupin, z učinki preprečevanja posledic socialne izoliranosti, preprečevanja ilegalizmov itn.).

Ciljna skupina

Ciljna skupina so mlajši odrasli brez poklica in ustreznih zaposlitvenih izkušenj, to pa jih ob tekmovalnosti na trgu delovne sile umešča v kategorijo najteže zaposljivih. Njihov družbeni položaj označuje izključitev iz šolanja in dela, to pa jih uvršča v družbeno skupino na obrobju.

SPLOŠNE ZNAČILNOSTI CILJNE SKUPINE

Značilnosti, ki jih opisujemo kot “objektivno merljive”, so neposredno povezane s strukturno-sociološkimi dejavniki mladinskega obdobja, ki se nanašajo na dinamiko prehajanja iz osnovnega šolanja v nadaljevalno ali prehajanja od izobraževanja k zaposlovanju.

Starostna opredelitev

Program projektnega učenja za mlade je namenjen predvsem mlajšim odraslim od 15. do 25. leta. Pričakujemo, da bo večina udeleženk(cev) ob vključitvi v program sestavljala homogeno skupino v starosti od 16. do 19. leta.

Opredelitev glede na izobraževalne izkušnje in doseženo izobrazbo

8 Mladi, ki se vključujejo v program PUM, so večinoma brez poklicne ali strokovne izo-

brazbe. Ciljno skupino pa lahko glede na izobraževalne izkušnje članov in pridobljeno znanje razdelimo še na dve skupini:

- z nedokončano ali končano osnovno šolo,
- z nedokončano poklicno, strokovno ali splošno srednjo šolo.

Delovne izkušnje in izkušnje z brezposelnostjo

V programu pričakujemo največ kandidatov in kandidatki, ki še nikoli niso bili redno zaposleni. Praviloma se po prenehanju šolanja lahko prijavijo kot iskalci prve zaposlitve. Udeleženci(ci) z delovnimi izkušnjami bodo imeli predvidoma nesistematične in kratkotrajne izkušnje (priložnostno ali honorarno delo, praviloma na črno), podobne nekdanjim slabim izkušnjam v izobraževalnem sistemu.

Status

Zaradi prenehanja šolanja mladi izgube status učenca(ke), vajenca(ke) ali dijaka(inje), prav tako pa nimajo statusa zaposlenih in ostanejo v neopredeljenem vmesnem socialnem prostoru, brez družbeno priznanega statusa.

Udeleženci(ke) izobraževalnega programa PUM lahko po zakonodajnih opredelitvah razvrstimo po delovnopravnem in socialnovarstvenem stanju (statusu) takole:

- mladi, ki ne nadaljujejo šolanja in zaradi tega nimajo statusa učenec, dijakov ali študentov, prav tako pa tudi ne statusa iskalcev zaposlitve;
- mladi, ki so prijavljeni kot iskalci prve zaposlitve;
- mladi brez pridobljenega poklica, registrirani kot brezposelni (že zaposleni, delovno razmerje jim je prenehalo).

DRUGE PREDVIDENE ZNAČILNOSTI MLADIH

Za načrtovanje dejavnosti programa so pomembnejše lastnosti mlajših odraslih, ki so povezane z dejavniki in okoliščinami njihovega neuspeha ter jih upoštevamo pri neformalnem izobraževanju. Značilnosti, ki jih morajo upoštevati izvajalci programa, so:

- nestvarna percepcija področja dela in zaposlovanja,
- manjša motiviranost za izobraževanje,
- neustrezno načrtovanje poklicne kariere,
- negativni učinki družbene osamelosti,
- pomanjkljive izkušnje funkcionalnih socialnih spretnosti za uspešno komunikacijo v manjših skupinah in uspešno vključevanje v širšo družbeno skupnost.

Značilnosti, ki jih morajo upoštevati izvajalci programa, so podrobneje predstavljene v prilogi 3.

Cilji programa

Cilj programa je pomagati mlajšim odraslim pri pridobivanju izkušenj in znanja, ki bi jim omogočili uspešnost pri nadaljevanju izobraževanja ali v izbrani poklicni karieri. Pri tem domnevamo, da so bolj kakor same (šolske) izobraževalne vsebine pomembni še drugi dejavniki, ki zagotavljajo temelje za uspešno in nepretrgano izrabo šolsko strukturiranih izobraževalnih virov: motivacija, izdelava življenjske strategije, temeljno splošno znanje, ki poveča učno prožnost in zagotovljena nadaljnja podpora pri individualnem učenju.

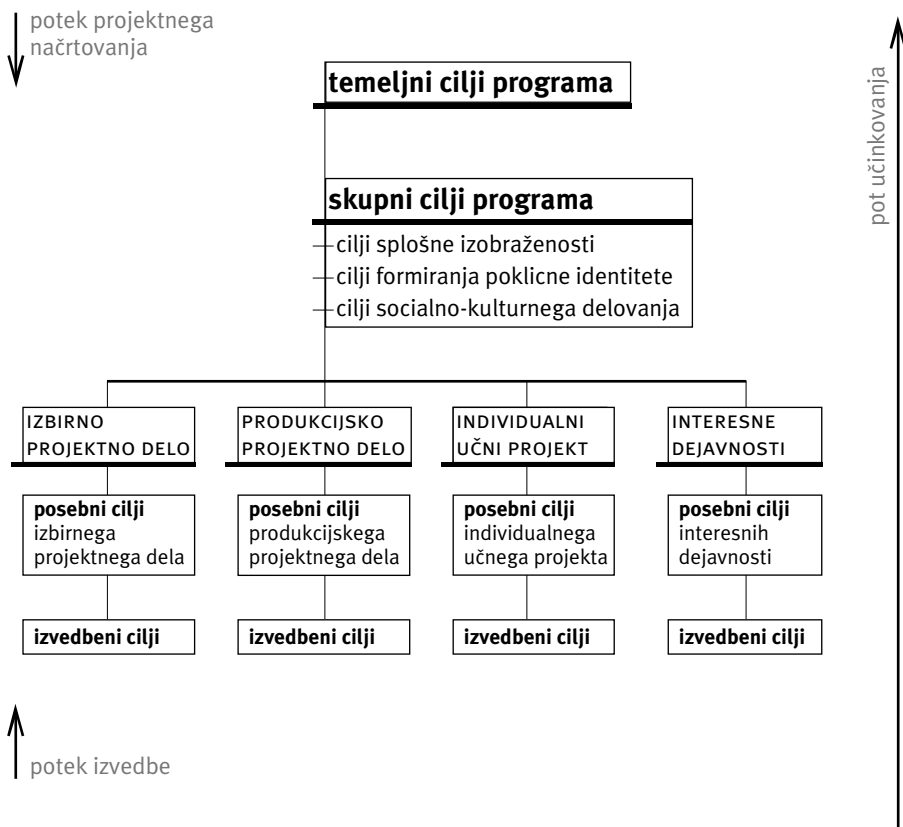
DINAMIKA IN POTEK CILJNEGA NAČRTOVANJA

Uspešna izpeljava programa je odvisna od kakovosti načrtovanja in jasne členitve ciljev. Bistvo ciljnega načrtovanja programa PUM je v tem, da udeleženci(ke) sodelujejo že pri načrtovanju ciljev. Ker so torej dejavni oblikovalci učnih vsebin, izhajajo vsebine dela v programu iz njihovih interesnih področij, učenje temelji na jasno postavljenih ciljnih in je tako funkcionalno in za udeležence smiselno. Potek ciljnega načrtovanja v PUM-u je usklajen z metodičnim načrtovanjem andragoškega ciklusa. (Priloga 4) Naloga mentorjev je, da pri določitvi ciljev in načrtovanju projektnih vsebin zagotovijo ustrezno skladnost med individualnimi cilji udeleženk(cev) in programsko določenimi cilji, to pa hkrati zagotavlja, da bodo udeleženci(ke) pri nadaljnjem delu motivirani. Ciljno načrtovanje je zahtevna dejavnost, ki poteka po takem zaporedju:

- določitev individualnih ciljev ob vstopu v program (v individualnem intervjuju),
- določitev ciljev na ravni skupine (skupinska naloga),
- določitev temeljnega cilja projekta, ki ga bo skupina izpeljevala (skupinska naloga),
- določitev izvedbenih ciljev projekta (skupinska naloga),
- določitev izobraževalnih ciljev projektnega dela (naloga mentorjev),
- določitev individualnih izobraževalnih ciljev, ki niso zajeti v vsebinah projektnega dela (skupna naloga mentorjev in udeleženk(cev) na ravni individualnega dela),
- spremljanje in ovrednotenje učnih dosežkov.

Pri dinamiki ciljnega načrtovanja je osrednjega pomena, da mentorji po načelu smiselne izbirnosti zagotovijo spoštovanje ciljev PUM-a, ki so na programski ravni določeni s sklopi:

- temeljni cilji programa,
- skupni cilji programa in
- posebni cilji posameznih oblik izpeljave programa.

Preglednica 1: Potek ciljnega načrtovanja

TEMELJNI CILJI PROGRAMA

- Pridobivanje funkcionalnega znanja, ki razvija splošno izobraženost, razgledanost in večjo prožnost mišljenja. Funkcionalno znanje je ciljno usmerjeno k vsebinam, ki povečajo možnosti za uspešno obvladovanje šolsko strukturiranih okoliščin in vsakdanje življenjske prakse.
- Pridobivanje funkcionalnih spretnosti, ki povečujejo splošno praktičnost človekove dejavnosti in prožnost interesnih področij. Funkcionalne spretnosti so ciljno usmerjene

k vsebinam, ki omogočajo večjo tekmovalnost na trgu delovne sile, zlasti zaposlitveno fleksibilnost in samostojnost.

- Pridobivanje pozitivnih izkušenj učenja, ki motivirajo za nadaljevanje opuščenega šolanja.
- Priprava za nadaljevanje opuščenega šolanja (pomoč pri učenju, opravljanju popravnih izpitov in vpisnih postopkih).
- Jasno razčlenjene poklicne želje in izdelava poklicne ali zaposlitvene strategije, kjer so udeleženske(c) usposobljeni za samostojno načrtovanje izobraževalne ali zaposlitvene kariere.
- Razvijanje sposobnosti kritičnega in problemsko usmerjenega mišljenja.

Podrobnejši opis vsebin *skupnih* in *posebnih* ciljev programa prikazuje priloga 5.

Trajanje programa

Program traja 12 mesecev. Od tega poteka organizirano projektno delo 10 mesecev po 32 ur na teden; mesec dni je namenjen individualnim učnim projektom in mesec dni za počitnice.

Pogoji za vpis, napredovanje in dokončanje programa

POGOJI ZA VPIS V PROGRAM

V program se lahko vpišejo mlajši odrasli, ki:

- so stari od 15 do 25 let;
- nimajo statusa učenca, vajenca, dijaka ali študenta;
- niso v delovnem razmerju, nimajo statusa iz delovnega razmerja;
- si niso pridobili poklicne izobrazbe.

POGOJI ZA NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA

Program je opredeljen kot neformalno izobraževanje, zato pogoji za napredovanje in dokončanje izobraževanja ali programa z zasnovo projekta niso opisani. Udeleženske(c) in mentorji spremljajo napredek posameznika in skupine tako, kot določajo cilji ter s sprotno (formativno) in končno (sumativno) evalvacijo.

Načelo prostovoljnega sodelovanja predvideva, da se o izstopu iz programa odločajo udeleženske(c) sami.

Udeleženske(c) praviloma v program niso vključeni dlje kakor leto dni.

B. POSEBNI DEL

Izpeljava programa

ORGANIZACIJA DEJAVNOSTI

Temeljna oblika izpeljave programa je projektno učno delo, ki ga sestavljajo:

- izbirno projektno delo,
- produkcijsko projektno delo,
- individualno projektno učenje,
- interesne dejavnosti.

Podrobnejši parametri za organizacijo posameznih oblik so opisani v prilogi 6.

ČASOVNA RAZVRSTITEV

Letna razvrstitev

Programsko leto traja praviloma od 20. septembra do 19. septembra naslednjega leta. Organizirano projektno delo poteka od 20. septembra do 30. junija, julij pa je namenjen individualnim učnim projektom in drugim interesno izbirnim dejavnostim. Poletne počitnice so avgusta.

Priporočljivo je, da je med organiziranim projektним delom tudi nekaj prostih dni, in sicer tedaj, ko so po šolskem koledarju počitnice. Delo med letom (od 20. septembra do konca junija) je opredeljeno s projektnimi obdobji, t.j. s trajanjem posameznih izbirnih projektov.

Praviloma se izpeljejo dva do trije izbirni projekti. Zaradi značilnosti motivacije mladih naj bi projekti trajali od enega do treh mesecev. Priporočljivo je, da v prvem projektnem obdobju izberemo privlačnejše projekte, pri katerih so spodbudni uspehi hitreje dosegljivi.

Po koncu vsakega projekta je predvidena evalvacija doseženih ciljev.

Mentorji organizirajo med rednim potekom programa vse leto še:

- animacijske dejavnosti za pridobivanje novih udeleženk(cev) (v sodelovanju z vodstvom izvajalske organizacije),
- vstopne intervjuje s potencialnimi novimi udeleženkami(ci),

- skupinske intervjuje za ugotavljanje interesnih področij,
- pripravo načrtov poklicne ali izobraževalne kariere za vsakega udeleženca(ko),
- do 10 izletov v lokalno in širše okolje.

20. september – 30. junij	Julij	Avgust	Od 1. septembra do 19. septembra
Organizirano delo po programu	Individualni učni projekti, krajši produkcijski projekti	Animacija	Animacija
Animacijske dejavnosti	Priprave mentorjev Animacija	Dopusti	Intervjuji s kandidati in sprejem v program Priprava projektov
37 tednov	4 tedne	4 tedne	3 tedne

Preglednica 2: Zgled letne organizacije dela¹

Tedenska razvrstitev in trajanje projektnih dejavnosti

Projektne dejavnosti v programu so praviloma razvrščene tako, da poteka štiri dni v tednu izbirno in produkcijsko projektno delo. V teh dneh se lahko uresničuje tudi del individualnih učnih projektov. Od izbirnega projekta k produkcijskemu je mogoče preiti vsak dan, ali pa je delo pri enem projektu organizirano nepretrgoma po več dni skupaj. Najboljše je organizirati delo tako, da se enakomerno prepleta pri "izbirnem" in "produkcijskem" projektu. En dan v tednu je namenjen interesnim dejavnostim. Vzorec tedenske razvrstitve podaja tale preglednica:

Štiri dni v tednu	En dan v tednu
<ul style="list-style-type: none"> • izbirno projektno delo: vsebina po izbiri udeleženk(cev) • produkcijsko projektno delo • stalne dejavnosti (npr. jutranja animacija, pisanje dnevnika) 	<ul style="list-style-type: none"> • individualni učni projekti • kulturne dejavnosti • interesne dejavnosti • stalne dejavnosti

Preglednica 3: Tedenska organizacija dela v programu PUM

Teden se predvidoma konča s celostno refleksijo in evalvacijo tedenskega dogajanja.

¹ Navedeni zgled ponazarja mogočo organizacijo dela. Konkretno letno organizacijo dela narekujejo vsebina in dinamika programa.

Dnevna razporeditev

Dnevne dejavnosti se začnajo v jutranjem ali dopoldanskem času in trajajo največ sedem ur. Ob izpeljavi projektnega dela potekajo vsak dan še te dejavnosti:

- jutranja animacija skupine in predstavitev dnevnih nalog;
- priprava malice (nakup surovin, predelava ali priprava izbranih obrokov, postrežba, vodenje blagajne);
- izpolnjevanje osebnih evalvacijskih listov (smiselno glede na dinamiko učnih dosežkov);
- kratka evalvacija dnevnega dela z načrtom dejavnosti za naslednji dan;
- vodenje dnevnika poteka dejavnosti;
- ureditev prostorov.

Za odmore med potekom programa se dogovarjajo udeleženke(ci) z mentorji glede na optimalno organizacijo dela in z upoštevanjem potreb učne skupine. Praviloma je po vsaki uri dejavnosti na voljo 10 minut aktivnega odmora, ki ga udeleženke(ci) lahko vsebinsko organizirajo sami (športne, sprostitvene, glasbene idr. dejavnosti). Za malico je namenjeno pol ure. Dnevne naloge se določijo (po načelu prostovoljnega sodelovanja in soglasja skupine ob pomoči mentorjev) vsak teden sproti.

Na dan, ko potekajo interesne dejavnosti in individualni učni projekti, traja delo praviloma štiri ure. Tudi v tem dnevu so predvideni polurni odmor za malico in krajši odmori. Mentorji namenijo ta dan preostanek delovnega časa pripravi dejavnosti prihodnjega tedna, svetovalnim pogovorom ali izobraževanju.

Glede na okoliščine (npr. narava dejavnosti ali kraj, kjer ta poteka) si udeleženke(ci) in mentorji(ice) urnik stalnih dejavnosti lahko smiselno priredijo.

SESTAVA PROJEKTNE SKUPINE

Temelj za organizacijo dela je projektna skupina. Projektno skupino ob enem mentorju sestavlja najmanj 6 in največ 8 udeleženk(cev). Program se lahko začne uresničevati, ko se oblikuje skupina, v katerih je najmanj od 18 do 24 udeleženk(cev). Če je udeleženk(cev) več, se oblikuje razširjena skupina v takem obsegu:

Skupina PUM	Število udeležencev
začetna skupina	18–24 udeležencev
razširjena skupina I	28–32 udeležencev
razširjena skupina II	36–40 udeležencev

Katalog znanj

Katalog znanj opredeljuje in podrobneje razčlenjuje:

- cilje in vsebine projektnega dela,
- standarde programa,
- didaktično-metodična in druga navodila za izpeljavo programa,
- posebno znanje izvajalcev programa.

CILJI IN VSEBINE PROJEKTNEGA DELA

Vsebine projektnega dela so izbirne, vsak izbrani projekt ima svoj kurikulum. Mentorji pred izpeljavo projekta pripravijo načrt, ki vsebuje cilje, ter vsakemu cilju posebej določijo učne vire in standarde znanja.

Skupni in posebni cilji programa so razvidni iz priloge 5. V posameznih izvedbenih oblikah so ti razvrščeni takole:

- **izbirno projektno delo:** splošnoizobraževalni cilji in cilji socialnokulturnega delovanja;
- **produkcijsko projektno delo:** cilji za oblikovanje poklicne identitete in splošnoizobraževalni cilji;
- **individualni učni projekti:** splošnoizobraževalni cilji, ki so kombinirani s posebnimi individualnimi učnimi cilji udeleženk(cev).
- **interesne dejavnosti:** vse skupine ciljev, odvisno od izbrane vsebine.

Vsebine posameznih oblik projektnega dela so v programu določene le okvirno in so razvidne iz priloge 8. Vsebine izobraževanja izberejo mentorji po priporočenih načelih, ki so predstavljena v prilogi 9. Mentorji izbirajo izobraževalne vsebine smiselno in v neposredni povezavi s cilji izpeljave, to pa ne pomeni, da morajo biti pri vsakem projektu nujno zastopane vse našteje vsebine.

Temeljno izhodišče pri oblikovanju vsebin izobraževanja je načelo usklajevanja med individualno izbiro in premišljenimi predlogi mentorjev, ki vodijo k spodbujanju učenja, s katerim naj bi udeleženci(ke) zapolnili vrzeli v znanju in si pridobili novo znanje na ravni stopnje šolanja, ki jo posameznik(ca) skuša nadaljevati. Učenje v programu pa nima le kompenzacijske vloge, temveč je usmerjeno tudi h konkretnim poklicnim in izobraževalnim ciljem. Zato bo izbira vsebin nekoliko upoštevala tudi funkcionalne zahteve okolja, kjer bodo udeleženci(ke) delovali(e) potem, ko bodo končali program.

STANDARDI PROGRAMA

Standardi programa so opredeljeni predvsem s cilji. Z njimi program določa mogoče ali pričakovane dosežke udeležencev. Te cilje lahko posamezni udeleženci dosežejo v različnem obsegu in različni kakovosti.

DIDAKTIČNO-METODIČNA IN DRUGA NAVODILA ZA IZPELJAVO PROGRAMA

Projektno delo je temeljna organizacijska oblika in hkrati metoda dela v programu PUM. Izpeljava učnega projekta zahteva izbiro različnih metod, npr. individualno delo, delo v manjših skupinah, frontalno delo, inštruktažo, organizacijo manjših delavnic, delo na terenu, delo z multimedijskimi viri itn.

Vsak učni projekt nastaja po tehle korakih:

1. Izražanje in analiza interesov in učnih potreb² udeleženk in udeležencev kot izhodišče za določanje in izbiro vsebine projektov. Tako se izbere projektna vsebina z opredeljenimi temeljnimi cilji.
2. Zasnova projektnega načrta z določitvijo temeljnih operativnih sklopov, ki peljejo k uresničenju projektne izdelka/dejavnosti. (Ogled organizacije podobnih projektne vsebin, členitev projekta na izvedbene projektne naloge/ korake in razumevanje njihovega sosledja.)
3. Obdelava vseh potrebnih ciljev izpeljave v vsakem operativnem sklopu.
4. Časovni in finančni načrt uresničevanja projekta.
5. Načrt delitve dela pri projektu, kjer udeleženke(ci) sodelujejo pri projektne nalogah po načelu prostovoljne izbire individualnih interesnih področij. Načelo delitve projektne dela vsebuje tudi skupinski načrt temeljnih časovnih rokov.
6. Določanje učnih ciljev za posamezne projektne cilje.
7. Določanje učnih virov, metod prenašanja znanja, potrebnega gradiva in učnih pripomočkov.
8. Izdelava poklicnoinformativnih ciljev.
9. Uresničevanje učnega projekta po načrtu delitve dela.
10. Ugotavljanje učnih dosežkov in napredovanja udeleženk(cev) (evalvacija, priloga 1, osebni list).
11. Promocija dosežkov v okolju.
12. Sklepna evalvacija izpeljave projekta.

² Analiza interesov in učnih potreb udeleženk(cev) sta usmerjena k določanju individualne strategije v smeri nadaljevanja prekinjenega izobraževanja.

Vsako načrtovanje učnega projekta poteka glede na subjekte, ki pri tem sodelujejo, na dveh ravneh, in sicer na ravni mentorske skupine in na ravni interakcije med mentorji in udeleženci programa.

Učne dejavnosti v programu izhajajo iz stvarnih (življenjskih) problemskih sklopov. Učenje v programu poteka vselej kot odziv na funkcionalne potrebe resničnih življenjskih okoliščin ter po načelih "učenje z delom" (learning by doing) in prepletanje med individualnim delom in delom v manjših skupinah. Sestavni del učenja je evalvacija učnih dosežkov, ki poteka tako, da udeleženci vpisujejo svoje dosežke v osebni list.

Za ustvarjanje in ohranjanje socialne kohezivnosti skupine se opravljajo socialno-dinamične vaje ali druge sprostitev (npr. šport in rekreacija, igre sodelovanja, igre vlog, domišljajske igre, masaža, dihalne ali glasovne vaje, klasične družabne igre idr.), ki ob sproščeni vsebinah spodbujajo skupinsko dejavnost in postopno ustvarjajo duh kolektivne refleksivnosti, možnosti za pogovor ob konfliktnih položajih, omogočajo konstruktivno reševanje konfliktov, ustvarjajo kulturo strpnega in demokratičnega dialoga v skupini in spodbujajo udeleženke(ce) k sodelovanju pri skupnem delu.

Izbrani projekti so izhodišče za izbiro najustreznejših virov. Kot učni vir se lahko uporablja gradivo zadnjega triletja osnovne šole in začetnih letnikov nadaljevalnega izobraževanja ter drugi viri, ki so povezani z učenjem za posamezen projektni cilj.

Program PUM lahko izpelje organizacija, ki ima usposobljene mentorje, drugo osebje in ustrezno opremljene prostore ter sodeluje s svetovalnimi službami lokalnih ustanov v šolstvu, socialnem skrbstvu in zaposlovanju.

Prostori, ki so namenjeni dejavnosti PUM-a, morajo ustrezati minimalnim standardom prostorov in opreme v izobraževanju odraslih. Na voljo morajo biti vsak dan v tednu, praviloma dopoldan. Omogočati morajo delo po predvidenih metodah, zlasti: osnovno računalniško delo, klubsko dejavnost s čajno kuhinjo, individualno učenje, delo v kreativnih ali produkcijskih delavnicah z nujno stalno opremo, delo v več projektnih skupinah, arhiviranje in skladičenje materialov.

POSEBNO ZNANJE IZVAJALCEV PROGRAMA

Mentorji

Temeljni pogoj za izpeljavo programa PUM je ustrezna mentorska skupina, sestavljena najmanj iz treh mentorjev(ic) in mentorja(ice) vodje.

Vodja mentorske skupine

Vsebinsko je za kakovost izpeljave odgovoren vodja mentorske skupine, ki usmerja izpeljavo programa strokovno in organizacijsko ter skrbi za sporazumevanje z drugimi partnerji programa (financerji, evalvatorji ali strokovni nosilci programa, izvajalska organi-

zacija, svetovalci ustanov, ki so napotile udeleženke(ce), predstavniki lokalne skupnosti, javna občila idr.). To vlogo opravlja praviloma eden izmed mentorjev.

Zunanji projektni sodelavci(ke)

Za urejanje težav, ki presegajo temeljno znanje in izkušnje mentorjev (mamila, posebnosti skupinske dinamike, posebne metode dela, refleksija dinamike mentorske skupine idr.) se mentorji povezujejo s strokovnimi delavci, specialisti za posamezna področja. Ti strokovnjaki (supervizorji in svetovalci) so potrebni mentorjem za reševanje posebnih vprašanj/problemov, povezanih z delom v programu PUM.

Znanje zunanjih sodelavcev ni določeno, ker je izbira odvisna od vsakokratnega izbranega projekta in vrste sodelovanja, ki ga potrebujemo za izpeljavo projekta.

Število udeleženk(cev)	Število mentorjev(ic)	Stalni zunanji sodelavci(ke)
od 18 do 24	3 + vodja	0,25
od 28 do 32	4 + vodja	0,50
od 36 do 40	5 + vodja	0,75

Preglednica 4: Priporočeno število mentorjev in zunanjih sodelavcev

Vodja in mentorji v programu PUM morajo uspešno končati posebno usposabljanje za mentorje v programu PUM. Pred vključitvijo v izobraževalni program za mentorje PUM morajo uspešno opraviti izbirni intervju. Dokazati morajo tole posebno znanje:

- poznavanje metodologije načrtovanja projektnega učenja (členitev osebnih in poklicnih ciljev udeleženk(cev), analiza interesnih področij in skupinsko vodenje izbire najprimernejše vsebine projektnega dela, načrtovanje projektnih vsebin, izbor najustreznejših funkcionalnih učnih vsebin, modeli evalvacije učnih dosežkov, načrtovanje promocije projektnih dosežkov);
- poznavanje temeljev skupinske dinamike in tehnik vodenja skupine (temeljni elementi dinamike v mali skupini: analiza in tehnike refleksije skupinske dinamike, tehnike igre vlog, izražanja agresivnosti, simulacija različnih slogov medosebnih situacij (avtoritarnost, demokratičnost, družbeni konflikti idr.), sprostitevne tehnike, slogi vodenja pogovora v skupini, prevzemanje odgovornosti in soodgovornosti);
- poznavanje temeljev psihologije in sociologije mladostnikov z elementi poklicnega svetovanja;
- poznavanje izhodišč za izpeljavo produkcijskega projekta in ustvarjalne oblike organizacije dela;
- poznavanje sodobnih metod učenja, ki zagotavljajo dejavno udeležbo mladih.

Javna veljavnost znanja

Program ne predvideva preverjanja in ocenjevanja znanja udeleženk(cev). Za spremljanje napredovanja se uporablja evalvacija izobraževalnih dosežkov, ki poteka na skupinski in individualni ravni. Podlaga za skupinsko evalvacijo je projektni načrt, za individualno pa osebni list udeleženca.

PUM je javno veljavni program, vendar ne omogoča pridobitve javno veljavne izobrazbe. Kot program neformalnega izobraževanja je namenjen pridobivanju posameznega znanja in spretnosti ter razvijanju drugih osebnostnih lastnosti, ki udeleženkam in udeležencem omogočijo, da se odločijo za vnovično vključitev v izobraževanje ali pa se zaposlijo.

Učinki znanja, ki ga pridobijo udeleženke(ci) v tem programu, so neposredno uporabni pri opravljanju manjkajočih izpitov, za nadaljevanje izobraževanja ali pri zapolnjevanju vrzeli v znanju, ki so nastale med formalnim šolanjem. To je tudi pot za neposredno povezavo programa PUM s šolskim sistemom in formalno ovrednotenje izobraževalnih dosežkov, nastalih ob sodelovanju udeleženk(cev) programa.

Udeleženci ob izstopu iz programa dobijo potrdilo o udeležbi v programu. V njem so navedeni podatki o sodelovanju posameznika(ce) pri posameznih učnih projektih ter drugi dosežki posameznice(ka), ki lahko pomenijo priporočilo za nadaljnje izobraževanje ali za morebitne zaposlovalce. Prav tako je navedeno, v kateri organizaciji je program potekal, kdo so bili člani mentorske skupine in koliko časa je udeleženec(ka) sodeloval(a) v programu.

Sestavljavci programa

Avtorja programa sta specialistka Natalija Žalec, prof. (Andragoški center Slovenije, Ljubljana) in dr. Albert Mrgole (Andragoški center Slovenije, Ljubljana). Natalija Žalec je avtorica prvotne zasnove programa, dr. Albert Mrgole pa avtor dopolnjene zasnove.

Pri prvotni zasnovi programa je sodelovala tudi Sonja Klemenčič, prof. (Andragoški center Slovenije, Ljubljana), ki je skupaj z mag. Jožetom Miklavcem (Ministrstvo za šolstvo in šport) pripravila končni predlog programa PUM.

Jezikovno pregledala Marjana Kunej, prof.

Evalvacija programa

Evalvacija programa PUM je stalna strokovna naloga izbrane strokovne organizacije, ki se smiselno prepleta z njenim razvojnim, svetovalnim in raziskovalnim delom pri programu PUM in širše. Pri zasnovi evalvacije programa PUM so upoštevana navodila, ki jih podajajo *Izhodišča za kurikularno prenavo izobraževanja odraslih* (Ljubljana 1997: 33), vendar zaradi razvojnih značilnosti in posebnih okoliščin programa PUM na Slovenskem dodajamo še nekatere druge vidike evalvacije. Metoda evalvacije bo izhajala iz strokovne presoje narave evalvacijskih ciljev ter bo usmerjena v kvalitativne analize, ki so uveljavljene v sodobnih humanističnih vedah.

Ob evalviranju programa moramo poudariti, da je sestavni del programa PUM sprotne (notranja) evalvacija učnih dosežkov, ki jo opravljajo udeleženci(ke) ob pomoči mentorске skupine kot stalno sestavino programskega delovanja.

PREDMET EVALVACIJE

Evalvacija skuša upoštevati kompleksnost zasnove programa PUM. Z izbiro problemskih ravni sledimo različnim vrstam evalvacijskih ciljev, ki so povezani s programom, z izpeljavo in učinkovanjem programa PUM. Na različnih ravneh bo cilj evalvacije odgovoriti na posebna vprašanja, ki so navedena v nadaljevanju.

Na ravni doseganja programskih ciljev: Kako učinkujejo na udeleženke(ce)?

- Do katere stopnje in kako so doseženi temeljni cilji programa (zlasti odločitev za nadaljevanje že opuščenega šolanja ali odločitev za ustrezno poklicno in zaposlitveno pot)?
- Kako so bili v izpeljanih projektnih nalogah vsebovani cilji splošne izobraženosti?
- Na kakšni ravni so bile obravnavane izobraževalne vsebine iz sklopov splošne izobraženosti ali katero znanje (po obsegu in kakovosti) s področja vsebin splošne izobraženosti so pridobili(e) udeleženci(ke)?
- Ali udeležba v programu zapolnjuje vrzel v pomanjkanju znanja in omogoča udeleženkam(ce) nadaljevanje že opuščenega izobraževanja?
- Ali je pridobljeno znanje splošne izobraženosti mogoče primerjati s standardi znanja v formalno veljavnih izobraževalnih programih (ali s katerimi formalno veljavnimi

izobraževalnimi programi lahko primerjamo pridobljeno splošnoizobraževalno znanje programa PUM)?

- Kako so bili doseženi cilji, povezani z oblikovanjem poklicne identitete (s poudarkom na kakovosti poklicne informiranosti, izdelavi načrta poklicne in zaposlitvene kariere, poznavanja potencialnih zaposlitvenih možnosti v lokalnem okolju, usposobljenosti za samostojno iskanje zaposlitve)?
- Kolikšne in kakšne so spremembe, opažene v delovanju udeleženk(cev) (prevzemanje odgovornosti, samostojnost, motiviranost za samostojno učenje, pridobivanje delovnih navad, nove izkušnje učinkovite socialne komunikacije, povečana družabnost) in koliko časa trajajo?
- Po kolikšnem času zaznavajo mentorji prve učinke delovanja programa na udeleženke(ke)?
- Ali ima program PUM na udeleženke(ke) tudi nepredvidene (presežne) učinke? kateri so morebitni presežni učinki programa?
- Kako trajni so učni in drugi dosežki udeleženk(cev) programa?

Na ravni spremljanja relevantnosti, utemeljenosti programa in ugotavljanja značilnosti ciljne skupine

- Ali udeležba v programu PUM mladim povečuje zaposlitvene možnosti?
- Ali udeležba v programu PUM povečuje motiviranost mladih, da nadaljujejo izobraževanje, ki so ga že opustili?
- Ali udeležba v programu PUM zmanjšuje dejavnike družbene marginaliziranosti, ali program PUM preprečuje socialno odklonske pojave?
- Ali program PUM ustreza opredeljeni starostni skupini?
- Ali so značilnosti ciljne skupine skladne z značilnostmi te skupine, opisanimi v zasnovi?
- Ali se v praksi pojavljajo značilnosti ciljne skupine, ki v zasnovi programa PUM niso predvidene in odločilno vplivajo na izpeljavo programa? Katere?
- Kakšni so izobraževalni in drugi učinki programa na mlade z različnimi izobraževalnimi izkušnjami? (Na katero izobrazbeno sestavo deluje program najbolje?)
- Kako vpliva socialno okolje (zlasti socialno manj stimulatívno) udeleženk(cev) na doseganje programskih ciljev?
- V kolikšnem obsegu je stopnja motiviranosti mladih za sodelovanje v programu povezana z uspešnim delovanjem programa?

Na ravni ustreznosti zasnove programskih sestavin

- Ali metoda projektnega dela omogoča upoštevanje individualnih interesov in ob upoštevanju programskih ciljev omogoča smiselno učenje?
- Koliko projektno delo motivira mlade za sodelovanje v programu?
- Ali projektna metoda in organizacija dela v programu omogočata postavljanje in uresničevanje ciljev oblikovanja poklicne identitete?

- Ali oblike izpeljave PUM-a omogočajo doseganje projektnih ciljev, predvidenih s programom, in kateri projektni cilji (in v kolikšnem obsegu) se uresničijo v posamezni obliki (izbirno in produkcijsko projektno delo, individualni učni projekti in interesne dejavnosti)?
- Ali (in koliko) posebne programske sestavine, ki zaznamujejo program kot neformalen (prosta izbira odločitve za sodelovanje v programu, to, da ni formalnega preverjanja znanja, šolsko zasnovanega kurikulumu, represivnih mehanizmov discipliniranja, da je spremenjena opredelitev standardov znanja idr.), pripomorejo k doseganju programskih ciljev (motivirajo mlade, povečujejo učinke učenja, podajajo funkcionalno znanje idr.)?
- Ali je zasnova štirih oblik izpeljave (izbirno, produkcijsko in individualno projektno delo in interesne dejavnosti) ustrezna?
- Kakšna je dinamika spremljanja napredovanja učnih dosežkov (vodenje osebnega lista) pri posameznih udeležencih(kah)?
- Ali predstavitev in sodelovanje z okoljem povečujeta prepoznavnost programa in njegovo pozitivno podobo v okolju?
- Ali se pri izpeljavi kažejo potrebe po spremembi nekaterih programskih sestavin?

Na ravni izpeljave programa PUM

- Ali so bili načini animiranja in vključevanja mladih v program ustrezni?
- Ali je znanje, ki so ga pridobili mentorji v izobraževalnem programu na ACS-u, zadovoljivo za samostojno izpeljavo programa?
- Kateri načini dela z mladimi v programu so se pokazali kot ustrezni in kateri ne?
- Ali metoda sprotne evalvacije izobraževalnih dosežkov motivira udeležence k samostojnejšemu učenju?
- Ali priporočene metode dela v programu vodijo do pričakovanih uspehov?
- Katere vire in učne pripomočke so udeleženci(ke) uporabili pri učenju?
- Ali je obseg dokumentiranja smiselno povezan z logiko delovanja programa?
- Katere posebne (ali nepredvidene) težave se pojavljajo pri izpeljavi?

Na ravni organizacijskih vidikov delovanja programa

- Ali je predvidena časovna organizacija programa skladna z dinamiko uresničevanja projektnega dela?
- Ali se izvedbene oblike uravnoteženo prepletajo?
- Ali oblike dela omogočajo prožno organizacijo dela mentorske skupine?
- Ali je število udeleženk(cev) primerno glede na delitev dela v izbranem projektu?

Na ravni izpeljave mentorskega dela

- Ali je projektni načrt zadovoljiv pripomoček za dnevno ali tedensko načrtovanje izpeljave?

- Ali imajo mentorji dovolj možnosti za fleksibilno delo s celotno skupino, z manjšimi skupinami in individualno?
- Koliko so mentorji obremenjeni? (Katera dodatna opravila nastajajo pri izpeljavi programa?)

Na ravni potreb po izobraževanju

- Ali je izobraževalni program za mentorje PUM, ki ga je pripravil Andragoški center Slovenije, mentorjem dal temeljno znanje za izpeljavo programa?
- Katere dodatne potrebe po izobraževanju se kažejo pri mentorjih in katere pri udeležencih?
- Ali se kažejo potrebe po izobraževanju tudi pri drugih subjektih, ki sodelujejo s programom (zunanji sodelavci, vodje izobraževalnih organizacij, predstavniki lokalne skupnosti, svetovalni delavci iz okolja idr.)?

Na ravni materialnih in drugih možnosti za uresničevanje programa

- Ali so opredeljeni standardi programa (sestava mentorske skupine, finančna konstrukcija, prostorski standardi) ustrezni?
- Ali obseg financiranja omogoča izpeljavo programa v predvidenih okvirih (financiranje materialnih stroškov, pritegnitev zunanjih sodelavcev, sodelovanje z okoljem, promocija)?

Na ravni dela izvajalske organizacije

- Ali so pogoji, ki jih mora izpolniti izvajalska organizacija, ustrezno opredeljeni?
- Ali so razmerja med izvajalsko organizacijo in mentorji urejena tako, da je omogočeno obojestransko avtonomno delo ter zagotovljena kakovost in spoštovanje programskih načel?
- Katere oblike komunikacije in odločanja nastajajo med izvajalsko organizacijo in mentorsko skupino? Ali so komunikacijske poti formalno primerno opredeljene?
- Ali je treba dodatno urediti status in sistemske poti odločanja v razmerju do izvajalske organizacije?

Na ravni sistemskih sestavin programa

- Ali program zmanjšuje število marginaliziranih mladih ljudi (preprečevanje kriminalitete, zmanjševanje števila mladih brezposelnih)?
- Ali je pravni položaj mladih v programu ustrezno določen?

IZVAJALCI EVALVACIJE

Izpeljavo evalvacije programa načrtuje in organizira strokovna ekipa Andragoškega centra Slovenije, ki se lahko za posamezna vprašanja povezuje z ustreznimi zunanjimi strokovnjaki.

Interpretacija evalvacijskih vprašanj je zanesljivejša, če v njej upoštevamo: subjektivne ocene udeleženk(cev), ocene mentorjev, načrtovalcev programa in neodvisne evalvacijske ekipe.

ČASOVNI NAČRT IZPELJAVE EVALVACIJE

Glede na opredelitev evalvacije kot procesa, ki sledi dinamiki razvoja programa, se bo evalvacija programa PUM na prvi stopnji omejevala na ugotavljanje in presojo najpomembnejših dejavnikov, ki omogočajo oceno posameznih oblik izpeljave programa.

Evalvacija predvideva štiri časovne faze:

- ob začetku izpeljave programa,
- po vsaki končani projektni nalogi,
- ob koncu delovanja programa,
- pol leta po izstopu udeležencev iz programa.

EVALVACIJSKI INSTRUMENTARIJ

Metoda evalvacije ni določena vnaprej, saj se bodo izvajalci evalvacije lotili presoje s strokovnim znanjem, metodologijo in orodjem, ki bodo izbrani najustrezneje glede na nova spoznanje na področju humanistike in glede na poprejšnje razvojne ali raziskovalne dosežke in spoznanje o programu PUM.

Andragoški center Slovenije je za evalvacijo poteka programa PUM pripravil tele standardizirane vprašalnike, ki omogočajo spremljanje poteka posameznih projektnih nalog in primerjanje različnih oblik izpeljave in značilnosti:

- vprašalnik za udeleženke(ce) pred vpisom v program,
- uvodni individualni in skupinski intervju z udeleženkami(ci),
- vprašalnik interesov,
- vprašalnik za mentorsko skupino,
- vprašalnik za presojo izvajalske organizacije,
- vprašalnik za udeleženke(ce) ob koncu sodelovanja v programu,
- vprašalnik za udeleženke(ce) pol leta po izstopu iz programa.

Ob navedenih instrumentih so za evalvacijsko presojo ključni še dokumenti, ki nastajajo kot sestavni del načrtovanja in notranjega spremljanja neposrednega delovanja programa PUM.

Mentorji sestavijo in urejajo:

- arhiv z osebnimi mapami udeleženk(cev) - vstopni intervjuji, načrt izobraževalne ali poklicne kariere, varovani osebni podatki in posebni zapiski,
- dnevnik poteka dela (kot sestavni del dnevne kronike poteka projekta),
- načrt projekta z razčlenjenimi cilji (temelnjimi in izvedbenimi projektnimi ter vpisanimi izobraževalnimi/učnimi cilji in gradivom),

- arhiv izdelanih plakatov, skic, pisnih predlogov (arhiviran po načelih ustrezne opremljenosti za poznejšo identifikacijo),
- zaključno poročilo,
- listino za udeleženke(ce) ob izstopu iz programa,
- arhiv izpeljave programa z vso relevantno dokumentacijo (dopisi, vloge ...),
- foto- in videodokumentacijo.

Udeleženke(ci) sestavijo in urejajo:

- osebni list (individualnih) učnih dosežkov,
- osebno mapo z izdelki,
- kroniko poteka dela pri projektu (tema jutranje animacije, navzočnost, opravičeno odsotni, opravljene dnevne naloge po projektnem načrtu, druge naloge, posebni zaznamki, dogodki, spoznanje, misel - geslo dneva itn.),
- pravila dela v skupini (skupinsko delo, ki se sproti dopolnjuje).

Razsežnost problema mladih osipnikov

DRUŽBENO OZADJE PROBLEMA

Nove razmere na evropskem trgu delovne sile so še zlasti mladim hudo otežile zaposlitvene možnosti. V državah na prehodu nastajajo ob gospodarskih dejavnikih novi tipi družbenih dejavnikov, in ti dolgoročno slabšajo stabilnost socialnega položaja. Pri tem so v ospredju izobraževalne in zaposlitvene možnosti mladih. Spremenili so se tudi kulturni dejavniki, ki opredeljujejo obdobje adolescence in posebej zaznamujejo značilnosti mladih med 15. in 25. letom. Tako imajo mladi v Sloveniji:

- bistveno zmanjšane možnosti za zaposlovanje, to pa povečuje zanimanje za nadaljevanje izobraževanja;
- omejen vpis v celotnem šolskem sistemu, ki zahteva povsem drugačne razmere, strategije in možnosti za nadaljnje šolanje.

V Sloveniji je tako vsako leto vsaj 30 odstotkov mladih, starih od 15 do 25 let, ki:

- ne dokončajo osnovne šole,
- ne nadaljujejo šolanja po osnovni šoli,
- izpadejo iz sistema nadaljevalnega šolanja.

Zaradi izpada iz šolskega sistema se mladi znajdejo pred novimi razsežnostmi družbene marginalizacije, pri tem je najbolj ogrožena skupina v starosti od 15 do 19 let. Mladi v takem položaju doživljajo vrsto protislovij:

- Ostanajo brezposelni in brez možnosti za zaposlitev.
- Ne morejo dokončati šolanja.
- Tisti, ki ostanejo brez šolskega in delovnega statusa, so izpostavljeni povečanim učinkom socialne osamelosti z obremenitvijo socialnega sistema, potencialnemu naraščanju splošnega pesimizma in posledično povečani kriminaliteti ter drugim oblikam socialno odklonskega vedenja.
- Brezposelni mladi ljudje so brez denarja, zato ne morejo plačevati izobraževanja v sistemu izobraževanja odraslih. Odvisni so od denarne podpore staršev, skrbnikov. Po polnoletnosti nimajo jasno urejenega zavarovanja, zdravstvenega varstva in drugih temeljnih socialnovarstvenih pogojev, bremenita jih nizka kakovost življenja in občutek brezperspektivnosti.

- Mladim, ki izstopijo iz šolskega sistema, nihče organizirano ne podeljuje statusa iskalcev prve zaposlitve, sami pa ga ne zahtevajo.
- Organizirane oblike mladinske družabnosti, ki bi pritegnile brezposelne mlade in učinkovito reševale našete probleme, niso razvite.

OBSEG CILJNE SKUPINE PO STATISTIČNIH PODATKIH

Pri določanju obsega populacije smo upoštevali različne analize³, ki iz različnih zornih kotov potrjujejo, da v Sloveniji skoraj tretjina vsake generacije, ki opusti šolanje, ne pridobi temeljnega poklica.

Longitudinalno spremljanje pojava mladinske brezposelnosti in dinamike osipništva je pokazalo kontinuiteto opazovanega pojava od leta 1991, to pa opozarja na strukturno določene dejavnike, ki presegaajo raven zgolj individualnega ugotavljanja vzrokov.

Po podatkih Republiškega zavoda za zaposlovanje (v nadaljevanju RZZ) je bilo leta 1997 prijavljenih 35.000 mladih brezposelnih, starih od 15 do 26 let. Med njimi jih je do 30 odstotkov brez pridobljene poklicne ali druge izobrazbe.

Služba za poklicno svetovanje in štipendiranje na RZZ vodi evidenco o številu osipnikov⁴:

- 1500 mladih v eni generaciji (5%) iz osnovne šole,
- 4000 – 5000 dijakov in dijakinj v eni generaciji (14% - 17%) iz srednje šole.

Po navedenih podatkih sta dve tretjini osipnikov moškega spola. Na podlagi demografskih analiz, ki napovedujejo prvo zmanjšanje generacije z letom 1997 (vir: Urad za mladino), so analize, ki smo jih opravili za leto 1994, dovolj zanesljiv kazalnik stalne dinamike prehajanja mladih med sistemom izobraževanja in področjem zaposlovanja. To prikazuje preglednica 5.

³ European Commission (1995): *Employment in Europe*. Office for Official Publications of the European Communities: Luxembourg.

Kraigher, Tomaž (1994): *Prebivalstvo in zaposlenost v Sloveniji na prehodu iz osemdesetih v devetdeseta leta in ocene tendenc razvoja do leta 2000* (delovni zvezek). Ljubljana: Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj. s. 20.

Scott, Sally (1996): *Education and Training Programmes for Young unemployment people in the UK, Denmark and Slovenia*. Dissertation for the Masters Degree. University of Bath.

Tomšič, Zalaznik (1990): *Uspešnost v srednjem izobraževanju, generacija 1984/85*. Ljubljana: Zavod za zaposlovanje.

Ule, Mirjana Nastran (ur.) (1996): *Mladina v devetdesetih. Analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

⁴ Podatki so bili predstavljeni ob omizju Obrobne skupine in duševno zdravje otrok na Prvi nacionalni konferenci o promociji duševnega zdravja otrok in mladostnikov v Ljubljani, 16. aprila 1998.

Starost	Velikost starostne skupine	Delovno aktivni	Vključeni v izobraževanje	Nepojasnjeno
15-19	144.900 (100%)	10.867 (7,5%)	117.631 (78%)	16.402 (14,5%)
20-24	143.629 (100%)	81.150 (56,5%)	30.390 (21,3%)	32.089 (22,2%)

Vir: Mrgole, Albert (1997): Mladi v izobraževanju odraslih. *Andragoška spoznanja* 3-4 (1997), 42-51.

Preglednica 5: Mladi med delom in šolo v letu 1994

DINAMIKA NADALJEVALNEGA IZOBRAŽEVANJA

Prehod iz osnovnega šolanja v srednje dandanes bistveno zaznamuje omejitev vpisa. Posledica omejevanja vpisa je večja selektivnost na t. i. zahtevnejših smereh (gimnazija) in posledično povečan vpis v druge programe. Zato je vpis vse bolj omejen. Leta 1989/90 je bilo v Sloveniji 152 srednjih šol, od teh jih je omejilo vpis 45 (29,6%), v šolskem letu 1992/93 pa jih je imelo od 126 srednjih šol omejen vpis 62 (41,3%). Leta 1995/96 je vpis omejilo 66 šol za 37 poklicev, leta 1996/97 pa 72 šol za 38 poklicev. Tako nastaja pri individualnem odločanju za nadaljevanje šolanja veliko neskladje med željami in možnostmi za vpis. Po podatkih RZZ⁵-ja se je leta 1997 samo 45% dijakin in dijakov vpisalo na zelene smeri.

Drugo omejitev postavlja šolski sistem, ko dijaki(nje) srednjih šol istega letnika ne morejo ponavljati več kot dvakrat. Po drugem neuspehu izgubijo pravico do rednega šolanja in so prisiljeni izstopiti iz šolskega sistema za mladino (to se dogaja zelo pogosto). Šolski sistem torej dopušča, da mladi izstopijo brez pridobljene temeljne strokovne/poklicne izobrazbe ali celo, ne da bi dokončali osnovno šolo. Na drugi strani jim šolski sistem ne ponuja nadomestnih oblik izobraževanja ali svetovanja, ki bi jim pomagalo najti najustreznejše poti za pridobitev temeljne strokovne izobrazbe ali kako drugače premagati nastali položaj. Mladi tako ostanejo brez statusa. Za njihov marginalizirani položaj trenutno še ni opredeljene jasne statusne podobe (npr. med šolskim sistemom in področjem zaposlovanja): delovnopravno področje povezuje njihov položaj z učinki šolskega sistema, ta pa mladih, ki so izstopili, ne obravnava več kot svojo domeno.

Zadnja možnost za osipnike ostaja sistem izobraževanja odraslih, kjer ob možnosti za dokončanje osnovne šole prevladuje ponudba krajših in manj zahtevnih programov (npr. programi USO) ter krajše oblike funkcionalnega izobraževanja (od dveh dni do treh mesecev) za pridobitev temeljne poklicne kvalifikacije. Za omenjene programe pa med mladimi ni povpraševanja, saj jim bistveno ne izboljšajo možnosti za zaposlitev. Možnosti za pridobitev izobrazbe v zahtevnejših programih so povezane z omejenim številom izobraževalnih programov in s težavami pri zagotavljanju potrebnega denarja.

⁵ Prim. op. 3.

S tem so možnosti mladih, ki so motivirani za izobraževanje, zelo omejene. Še bolj pa so omejene možnosti za veliko večino brezposelnih mladih brez temeljnega poklica, ki za izobraževanje niso motivirani. Neposredno po izstopu mladi nestvarno pričakujejo dobro zaposlitev, vendar jim v resnici uspe dobiti le slabo plačana in nezahtevna dela za določen čas. Tako si pridobijo poleg slabih izkušenj s šolanjem še negativno izkušnjo z zaposlovanjem. Po vseh neuspešnih poteh, da bi našli mesto v družbi, postanejo pasivni, pesimistični in demotivirani, da bi še kakor koli sodelovali.

Domnevne značilnosti mlajših odraslih pred vključevanjem v program

Lastnosti mladih, ki jih bomo obravnavali v nadaljevanju, so povezane z več dejavniki njihovega neuspeha in imajo odločilno vlogo pri načrtovanju izobraževalnega programa PUM. Izbrane lastnosti so analitične antropološke kategorije, ki zarisujejo prakso neformalnega izobraževanja, nikakor pa niso namenjene temu, da bi na podlagi le-teh mlade kakor koli kategorizirali.

Prehoda iz varnega sveta, ki so ga organizirali starši, k avtonomnosti in odgovornosti odraslosti si ne moremo več zamisliti kot preprosto prevzemanje vnaprej določenih in tradicionalno nespremenljivih vlog. Značilna dinamika sodobnega prehajanja iz otroštva v svet odraslosti napolnjuje psihosocialni prostor mladih z zelo kompleksno osebnostno in kulturno dinamiko, kjer se vselej porajajo nove nepredvidljivosti. Zaradi take dinamike oblikovanja identitete v obdobju adolescence tudi ne moremo govoriti o enopomensko določenih dejavnikih, ki pripeljejo mlade v položaj družbene izločenosti.

NEREALNOST PERCEPCIJE DELA IN ZAPOSLOVANJA

Mladi imajo ob vstopu v program nestvarna pričakovanja in predstave o delu in zaposlovanju. Tisti brez delovnih izkušenj praviloma idealizirajo svoje zaposlitvene želje in nestvarno pričakujejo dobro plačana in "ugledna" delovna mesta, za katera niso ustrezno usposobljeni. Udeleženke(ci) s slabimi delovnimi izkušnjami pa imajo odklonilen odnos do dela in še zlasti do delodajalcev.

MANJŠA MOTIVIRANOST ZA IZOBRAŽEVANJE

Pri mladih, ki so opustili šolanje, je motiviranost za učenje v klasičnih šolskih okoliščinah negativna, predvsem zaradi slabih izkušenj iz preteklega šolanja, ki so nastale zaradi nespodbudnega šolskega sistema in medosebnih težav v šolskih okoljih. Slabe šolske izkušnje so povezane predvsem z neustreznimi izidi v vedenju do avtoritet, z zavračanjem oblik abstraktnega pomnjenja in reprodukcije učnih vsebin, ki jih podaja šola. Izrazito zavračajo toge klasične (frontalne) metode poučevanja, represivno preverjanje znanja in druge metode klasičnega šolskega discipliniranja. Več zanimanja kažejo za funkcionalno uporabno znanje in spretnosti. Prav tako niso motivirani za kritično in ust-

varjalno razmišljanje in samostojno postavljanje problemov. Tako moramo pri funkcionalnem razumevanju motivacijske dinamike razločevati:

- razvitost motivov, ki se ne razlikujejo od motivov v vrstniških skupinah, vendar mladi kljub temu niso motivirani za oblike podajanja znanja in spretnosti, ki jih uporabljaja šolski sistem;
- posledice neuspeha v šoli, ki zmanjšujejo motiviranost za samostojno učenje. Dejavnikom šolske medosebne dinamike se pridružijo še dejavniki, povezani s slabšimi učnimi navadami in nepoznavanjem tehnik uspešnega učenja.

Zato je pri motiviranju ciljne skupine za sodelovanje pri izobraževalnih dejavnostih treba upoštevati tale načela:

- Mlade zanimajo privlačne in razgibane vsebine, ki so sodobne in funkcionalno osmišljene ter potekajo v povezavi z njihovim kulturnim okoljem.
- Mladi so bolj motivirani za sodelovanje v neformalnih oblikah učenja in z mentorji, ki delujejo zunaj mehanizmov avtoritarnosti in discipliniranja ter se z njimi laže identificirajo.
- Bolj so motivirani za kratkotrajno in srednje dolgo ciljno načrtovanje.

NEUSTREZNO NAČRTOVANJE POKLICNE KARIERE

Pri izoblikovanosti poklicnih interesov in ciljev lahko pričakujemo slabe izide poklicnega odločanja ob prehodu iz osnovnega šolanja v nadaljevalno. To se povezuje s posebno dinamiko šolske uspešnosti in postaja v tem obdobju odločilni argument za presojo uspešnosti mladih. Po posledicah, ki jih ima neustrezna poklicna izbira, bi lahko mlade razvrstili takole:

- mladi, ki še nimajo jasno opredeljenega poklicnega cilja: njihovi osebni interesi niso bili ustrezno izoblikovani in povezani v poklicno odločitev, zaradi katere bi bili motivirani za izobraževanje;
- mladi, ki so po svojem zanimanju izbrali neustrezno šolsko usmeritev in zaradi nemotiviranosti niso dokončali šolanja ali pa so ga celo dokončali in jih delo v izbranem poklicu ne veseli. Ti nimajo stvarne poklicne vizije, zato je treba znova določiti njihovo poklicno usmeritev in izdelati strategijo za doseg bolj stvarno opredeljene poklicne identitete;
- mladi, ki imajo jasno določeno poklicno vizijo, vendar so izgubili motivacijo za nadaljevanje šolanja, s katerim bi formalno pridobili poklic.

SLABI UČINKI DRUŽBENE OSAMELOSTI

Položaj družbene osamelosti vodi mlade k učinkom, ki izhajajo iz pomanjkanja socialne podpore, to pa utegne v prihodnosti ogroziti veliko dejavnikov, ki tudi vplivajo na širšo motiviranost mladih, in sicer:

- ohranjanje samopercepcije, ko posameznik kot član družbene skupine doživlja potrditev in ob brezposelnosti ni stigmatiziran kot nekoristen član;
- možnost druženja z vrstniki s podobnimi življenjskimi izkušnjami in ohranjanja temeljnih socialnih razsežnosti življenjskega obdobja adolescence;
- ohranjanje motiviranosti in občutka smiselnosti za sodelovanje v družbi; v nasprotju s tem se pojavi splošna apatija, znižanje aspiracij in ustvarjanje nestvarnih življenjskih percepcij in pričakovanj. Kot vzporedni učinek se utegne pri socialno izolirani mladini izraziteje pojavljati negativno samovrednotenje.

Poleg tega raziskovalci učinkov družbene marginaliziranosti mladine enotno navajajo, da se pri mladih, ki niso včlanjeni v družbo, bolj razvijajo strategije, ki pripomorejo k ugodju in zmanjšujejo občutek za principe realnosti; to je naprej povezano s povečano zlorabo drog, z alkoholizmom, večanjem števila ilegalizmov, nasilniškim vedenjem, ubežništvom od doma in samomorilnostjo.

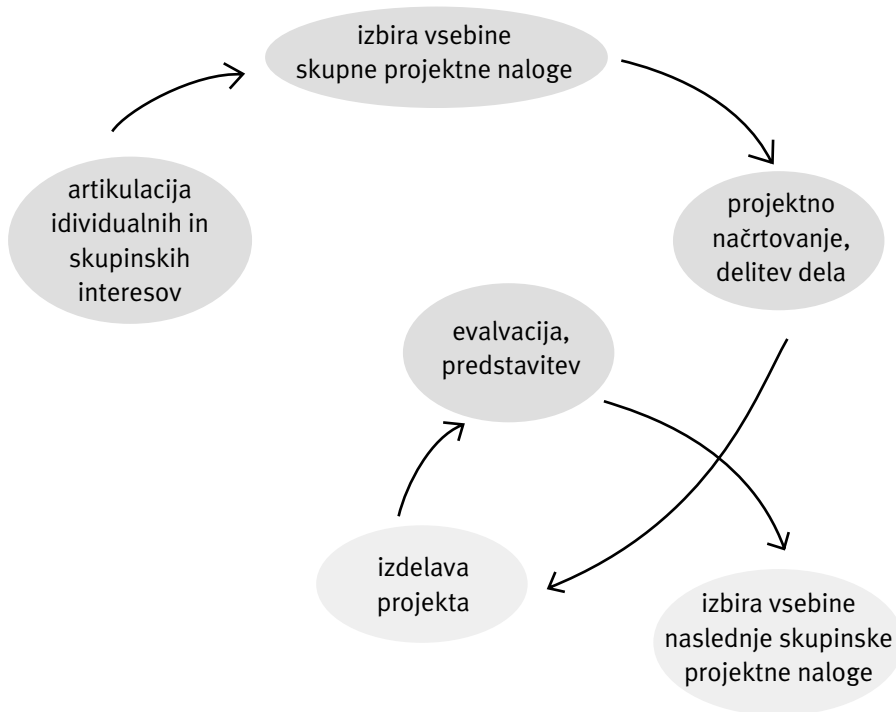
POMANJKLJIVE IZKUŠNJE FUNKCIONALNIH SOCIALNIH SPRETNOSTI ZA USPEŠNO KOMUNIKACIJO V MANJŠIH SKUPINAH IN VKLJUČEVANJE V ŠIRŠO DRUŽBENO SKUPNOST

Domnevamo, da je eden pomembnejših učinkov socialne marginalizacije mladih to, da jim družbena osamelost ne omogoča eksperimentiranja in pridobivanja novih izkušenj v odnosih z ljudmi, ki se pojavljajo na različnih položajih družbene moči. Tako niso dovolj usposobljeni za samostojno nastopanje, za vstop v javno življenje, za avtonomno komunikacijo z ljudmi, ki ravnajo z njimi kot (formalne ali neformalne) avtoritete, nimajo ustreznih izkušenj za samopromocijo.

Nimajo priložnosti, da bi se preskusili, reševali različne konfliktne položaje v vrstniški skupini ali v odnosu do starejših. Na podlagi izidov poskusne izpeljave programa lahko domnevamo, da ima večina mladih ob vstopu v program slabe izkušnje z urejanjem medosebnih konfliktnih položajev in ni opremljena s konstruktivnimi vzorci funkcionalne rabe socialnih spretnosti.

PRILOGA 4

Načrtovanje projektnega dela

Skupni in posebni programski cilji

SKUPNI PROGRAMSKI CILJI

Cilji splošne izobraženosti

Splošno izobrazbo opredeljujemo po človekovi usposobljenosti, po tem ali premore t. i. kognitivno orodje (spretnosti, strategije, znanje), ki posamezniku(ci) omogoča večjo uspešnost pri pridobivanju novih in raznovrstnih izobraževalnih ali vednostnih vsebin. Glede na to lahko razvrstimo cilje splošne izobraženosti takole:

- Poznavanje učinkovitih tehnik in strategij učenja ter usposobljenost za samostojno učenje (sposobnost povzemanja bistva, analiza strukturiranosti gradiva, organizacija učnega gradiva v smiselne enote, povezovanje, simbolizacija naučenega znanja v vednostni sistem, izdelava lastne tehnike učinkovitega učenja).
- Pridobivanje funkcionalnih izkušenj bralnih, pisnih, računskih in komunikacijskih spretnosti.
- Obvladanje slovenskega jezika, ki omogoča v novih socialnih okoliščinah aktivno razumevanje in branje sporočil, izražanje misli in idej v govornjeni in pisni obliki (z načeli sporočilnosti, komunikativnosti, retorike).
- Obvladanje temeljne rabe računalnika, računalniško podprte tehnologije in usmeritev v sistemu informacijske tehnologije.
- Obvladanje temeljnih matematičnih načel in njihove uporabe v vsakdanjih življenjskih situacijah (količine, denarna razmerja, odstotki, bančno poslovanje).
- Poznavanje in razumevanje temeljnih naravoslovnih zakonitosti in načel v okoliščinah, ki se pojavljajo pri njihovi rabi v vsakdanjem življenju.
- Poznavanje temeljnih pravic učenca, delavca, državljana in človeka (npr. poznavanje temeljnih socialnopравnih pravic državljanov, poznavanje poti za reševanje socialno povzročenih okoliščin, poznavanje poti za uveljavljanje pravic delavcev ali dijakov, pragmatično poznavanje delovanja temeljnih družbenih institucij in pragmatične izkušnje pri formalnopравnem reševanju aktualnih statusnih zadev).
- Poznavanje temeljnih načel organizacije dela, poslovanja in trženja.
- Obvladanje temeljnih izkušenj prostorske predstavljenosti in prostorske orientacije (temeljno znanje funkcionalne geografije in geometrije).

- Poznavanje temeljnih načel delovanja telesa in temeljnega znanja sodobnega medicinskega ali zdravstvenega ravnanja.
- Poznavanje temeljnih pojmov ekološke ali naravi prijazne usmerjenosti (ekologija v gospodinjstvu, recikliranje, uporaba naravi prijaznih materialov, minimizacija energetske porabe idr.).
- Razvijanje sposobnosti in ustvarjalne izraznosti za sodelovanje na ravni kulturnega družbenega dogajanja.

Cilji, povezani z oblikovanjem poklicne identitete

V programu bomo dali prednost ciljem, ki širijo poklicno obveščenost in usposablajo mlade za prožno prehajanje med različnimi zahtevami na sodobnem trgu delovne sile.

Pri načrtovanju praktične dejavnosti programa PUM se cilji za oblikovanje poklicne identitete prepletajo s cilji pridobivanja praktičnih spretnosti in znanja, ki jih udeleženske(c) pridobijo pri neposrednem produkcijskem delu v sklopu izbirnega ali produkcijskega projektnega dela.

- Širjenje *poklicne informiranosti* zajema spoznavanje različnih poklicev, ki so povezani s posameznikovimi interesnimi področji (na podlagi testa poklicnih interesov), pridobivanje delnih izkušenj iz opravil izbranih poklicev, informiranost o možnostih izobraževanja za izbrane poklice, informiranost o možnostih za prehajanje (mobilnost) med posameznimi poklicnimi skupinami, informiranost o sistemski ureditvi področja dela (postopek zaposlovanja, pravice in dolžnosti iz delovnega razmerja, pogodba o zaposlovanju idr.).
- Izdelava *načrta poklicne kariere*, ki zajema identifikacijo za posameznika(co) ustreznega področja poklicnega zanimanja (v sodelovanju s strokovnimi svetovalnimi službami), artikulacijo poklicnih motivov in izdelavo individualne strategije nadaljevanja poklicne kariere. Ob odločitvi za nadaljevanje šolanja je treba pravočasno izpolniti vse pogoje (informativne in formalne), da se lahko udeleženska(ec) vpiše v izbrani izobraževalni program, ob odločitvi za iskanje zaposlitve pa pripraviti kandidatko(ta) za samostojno izpeljavo informativnih in formalnih postopkov (razpisi, pisanje prošenj, pogovor pri delodajalcu), ki vodijo k zaposlitvi.
- Funkcionalno razumevanje in raba strokovnega jezika izbrane poklicne dejavnosti.
- Spoznavanje novih ali prožnih zaposlitvenih možnosti (ki izhajajo iz izkušenj projektnega dela) in izdelava hipotetične alternativne individualne zaposlitvene strategije, da se poveča individualna poklicna prožnost.
- S predstavitvijo izdelkov in svoje dejavnosti v izobraževalnih programih navezujejo mladi stike s potencialnimi trgi v neposrednem okolju in pridobivajo informacije o novih možnostih za zaposlovanje ali samozaposlovanje. Tako izdelajo analizo zaposlitvenih možnosti in iščejo razvojne potrebe za vpeljevanje novih področij zaposlovanja v lokalnem okolju.

- Povezovanje s potencialnimi delodajalci ali poklicno zanimivimi izvajalci v lokalnem okolju ob skupnem delu pri projektu. Pridobivanje posameznih praktičnih izkušenj, ki izhajajo iz omenjenega povezovanja.
- Razumevanje temeljnih sestavin delovnopravne zakonodaje.
- Usposobljenost za iskanje zaposlitve.

Cilji socialnokulturnega delovanja

Ker je psihološko oblikovanje osebnostne identitete zelo kompleksen proces in njegovega izida ni mogoče predvideti, so tudi cilji, ki jih bomo navajali v nadaljevanju, zgolj mogoči ali pričakovani funkcionalni izidi nekaterih načrtovanih izobraževalnih dejavnosti v programu. Sestavine, ki določajo osebnostno, socialno in kulturno identiteto mladih, so prepletene tudi, kar zadeva funkcionalno soodvisnost. Tako lahko nekatere posamezne izkušnje (npr. avtonomnost in samoiniciativnost pri obvladovanju šolskega gradiva) pomenijo nastavke za celostne osebnostne spremembe (npr. povečanje samostojnosti v širšem pomenu). Izhajajoč iz funkcionalno zasnovanih učnih vsebin, smo se v programu omejili na tele pragmatične cilje osebnostnega delovanja:

- Prezemanje odgovornosti za svoje ravnanje.
- Povečevanje možnosti za premagovanje manj ugodnih spodbud iz ožjega socialnega okolja in učinkovitejše strategije, ki so pomembne na poti osamosvajanja mladih.
- Sposobnost samostojnega ravnanja v instituiranih življenjskih položajih (raba, izpolnjevanje, pridobivanje različnih dokumentov in obrazcev).
- Učinkovitejša izraba prostega časa in ustvarjalnejše načrtovanje zasebnega življenja. Alternative pri reševanju problemov družbene marginaliziranosti.
- Povečana samozavest in motiviranost za vključevanje v socializacijske družbene procese.
- Pridobitev delovnih navad.
- Predstavitev izobraževalnih dosežkov in izdelkov v lokalnem okolju, povečanje komunikacijskih spretnosti in izkušenj nastopanja v javnosti, večja samostojnost in usposobljenost za samopromocijo.
- Izkušnje ustvarjalnega druženja mladih in nove izkušnje delovanja v skupnosti.
- Izkušnje vedenja v skupini in pozitivne izkušnje učinkovite socialne komunikacije, nova kakovost socialnih izkušenj (demokracija, enakopravnost, strpnost, solidarnost, kooperativnost) in učinkovita raba socialnih spretnosti.
- Poznavanje temeljnih vidikov nacionalne in širše evropske kulturne identitete.
- Poznavanje temeljnih možnosti sodobnih medijev in ustvarjalne uporabe medijske kulture.

Posebni cilji izbirnega projektnega dela

Pričakujemo lahko, da se bodo pri interesnem projektnejem delu prepletali izobraževalni in poklicni programski cilji. Cilj interesnega projektnega dela je samostojno izdelati projektno storitev, v kateri so upoštevana vsa načela projektnega dela. Namen izdelave končnega izdelka ali storitve je med drugim tudi ustrezna promocija.

Interesno projektno delo omogoča uresničevanje tehle ciljev:

- Povečanje splošne izobraženosti.
- Spoznavanje različnih poklicev in poklicnih skupin.
- Možnost za ustvarjalnost in raziskovanje novih vsebinskih področij.
- Širjenje interesov pri udeleženkah(cih).
- Pridobivanje izkušenj samopromocije.

Posebni cilji produkcijskega projektnega dela

Produkcijsko projektno delo je povezano z izdelavo izbranega izdelka ali storitve, ki pomeni promocijo izobraževalne dejavnosti v širšem okolju in v časovni perspektivi, ki presega zgolj izobraževanje ene same skupine. Vsebinsko je produkcijsko projektno delo povezano z alternativnimi ponudbami obrtnih storitev.

Cilji produkcijskega projektnega dela so:

- Funkcionalni pomen končnega izdelka (kot samostojni izdelek, kot sestavni del drugega projekta, kot izdelek na trgu, kot promocijski izdelek).
- Pridobivanje neposrednih delovnih izkušenj izbranih obrtnih opravil v obstoječih delovnih okoljih, ki temeljijo na razumevanju strokovnoteoretičnih podlag posameznih obrtnih opravil.
- Pridobivanje pozitivnih izkušenj z delom, sposobnosti kritičnega presojanja, odgovornega ravnanja in delovne discipline.
- Pridobivanje samostojnosti pri produkcijskem delu.
- Možnost eksperimentiranja v izbranih storitvenih dejavnostih.
- Spoznavanje različnih zaposlitvenih možnosti.
- Spoznavanje možnosti za samozaposlitev in razvijanje izbrane storitvene dejavnosti.
- Spoznavanje novih načinov (tehnične ali storitvene) ustvarjalnosti, načinov uporabe energijsko manj zahtevnih in gospodarnih tehnologij, ki so okolju prijazne, načinov uporabe naravnih materialov, možnosti recikliranja odpadnih materialov.
- Razvijanje možnosti za revitalizacijo starih in izumirajočih (značilnih etnoloških ali lokalno posebnih) obrtnih tehnologij in izdelave izdelkov, ki so značilni za lokalno okolje.
- Razvijanje storitvenih in tehničnih dejavnosti, ki pomenijo, kar zadeva inovativnost in tržno konkurenčnost, v lokalnem okolju razvojno perspektivo.

Posebni cilji individualnih učnih projektov

Ob opisanih splošnoizobraževalnih ciljih se udeleženke(ci) lahko individualno odločajo za nadaljevanje opuščenega šolanja ali za pridobivanje manjkajočega šolskega znanja; to jim zagotavlja uspešno vključitev in nadaljevanje formalnega šolskega izobraževanja. Na tej ravni so določeni tile cilji:

- Individualno učenje za opravljanje manjkajočih izpitov.
- Kompenzacija manjkajočega splošnega znanja iz preteklega šolanja in pridobitev izobraževalnih izkušenj, ki ustrezajo zahtevnostni ravni izbranega (ali potencialnega) nadaljevanja šolanja (ali izobraževanja).
- Sposobnost razumevanja in učinkovitega reševanja šolsko strukturiranih nalog; to v perspektivi povečuje pripravljenost za sodelovanje v izobraževalnih programih, pa tudi motiviranost za samostojno učenje in usmerjenost k vseživljenjskemu učenju.
- Učinkovita izraba virov samostojnega učenja, motiviranja in organizirane pomoči pri učenju.

Posebni cilji interesnih dejavnosti

Interesne dejavnosti so namenjene za izpeljavo vseh spremljajočih informacijskih ali izobraževalnih postopkov, povezanih s temeljnimi ciljnimi opredelitvami programa PUM in jih ni mogoče izpeljevati v sklopu projektnega dela. Ti cilji so bolj usmerjeni v bogatitev in širitev obzorij kakovosti vsakdanjega življenja udeleženk(cev) programa in so povezani s sposobnostjo:

- organiziranja obiskov prireditvev, razstav, ogledov izbranega filma ali drugega medijsko prenesenega dogodka;
- vodenja tematskega pogovora s povabljenimi gosti ali vodenja skupinskega pogovora na izbrano temo po načelih demokratičnega dialoga;
- kritične sociološko-kulturne analize izbranega družbenega dogodka (besedne umetnine, filma, gledališke predstave, časniškega članka, političnega govora, reklamnega plakata, modne revije idr);
- organiziranja in razvijanja rekreacijskih dejavnosti ali drugih posebno načrtovanih enodnevnih projektov (športni dnevi, ekskurzije, izleti, zabave, pomoč osamljenim starejšim občanom in druge humanitarne ali ekološke akcije);
- razvijanja nove kakovosti družabnega življenja mladih v lokalnem okolju ali širše.

PRILOGA 6

Izpeljava programa

ORGANIZACIJA IZBIRNEGA IN PRODUKCIJSKEGA PROJEKTNEGA DELA

Izhodišče za organizacijo neposrednega dela je projektni načrt, v katerem so opredeljeni:

- cilji izpeljave projekta, razdeljeni na posamezne sklope (priloga 7),
- izobraževalne vsebine vseh ciljev izpeljave,
- načrt sodelovanja z zunanjimi sodelavkami(ci),
- časovni načrt izpeljave projekta,
- finančna konstrukcija,
- načrt evalvacije,
- načrt sodelovanja z organizacijami in posamezniki iz lokalnega okolja ter
- način predstavitve dosežkov projekta.

Mentorski skupini sta prepuščeni neposredna organizacija posameznih programskih sklopov in tudi organizacija urnika dnevnih dejavnosti, kjer se prepletajo dela pri dveh različnih projektih. Pred začetkom izpeljave mentorska skupina skupaj z udeleženkami(ci) izdela projektni načrt, ki vsebuje tudi časovni načrt poteka dejavnosti za vsak projekt posebej. S tem sta časovno organizirana dnevno delo, dnevna delitev individualnih nalog, prav tako pa je časovno določeno trajanje posameznih operativnih nalog pri projektu, od idejnega načrtovanja do predstavitve. Mentorji skupaj z udeleženci na podlagi časovne organizacije določijo časovne roke za vsa predvidena opravila. To omogoča načrtovanje sodelovanja z zunanjimi sodelavci in časovno usklajevanje z morebitnimi izvedbenimi sodelavci pri projektu (npr. dogovor o izpeljavi izobraževalnih delavnic z zunanjimi strokovnjaki, dogovor o ogledu ustanov ali proizvodnih obratov, dogovor o izpeljavi storitev, npr. tisk časnika idr.). Jasen časovni načrt je mladim tudi dodaten motivacijski dejavnik za resno sodelovanje v programu.

Način organizacije dela in izobraževanja narekujejo posamezne operativne projektne naloge, zato so organizacijske oblike prepuščene izbiri mentorjev, ki se glede na značilnosti skupine in naravo projektne dela odločajo za najustreznejšo obliko.

ORGANIZACIJA INDIVIDUALNIH UČNIH PROJEKTOV

Individualni učni projekti so sestavni del načrtovanja poklicne kariere. Za doseganje ciljev pri individualnih projektih si posameznik(ca) ob sodelovanju mentorjev izdela načrt dose-

ganja ciljev. Po ugotovitvi ciljev mentor pomaga opredeliti posamezne postopke projektnih naloge, ki bo pripeljala do končnega izida (npr. vpis na izbrano šolo, opravljanje zaključnega izpita). Za vsako od navedenih nalog se predvidi tudi časovni rok za izpeljavo in dnevni časovni rok uresničevanja individualnega učnega projekta, hkrati pa je treba uskladiti individualne in skupinske delovne naloge pri potekajočih projektih. Pri tem velja načelo, da imajo prednost tisti projekti, ki so tedaj za posameznika(co) življenjsko pomembnejši (npr. prednost pri pripravi na izpite za vključitev v izobraževanje za pridobitev izobrazbe, ki so vezani na časovni rok). Sestavni del projekta je tudi končna evalvacija ali preverjanje dosežkov in načrt nadaljnjih dejavnosti.

Dinamiki projektnega načrtovanja in izpeljave sledi tudi organizacija individualnih učnih projektov. Poteka v interakciji posameznega udeleženca z mentorji in v povezovanju z okoljem (spoznavanje različnih ustanov, organizacij in posameznikov, ki so povezani z doseganjem postavljenega cilja; npr. šole za pridobitev poklica, navezovanje stikov s potencialnimi delodajalci pri iskanju zaposlitve) ali tako, da se udeleženec(ka) včlanjuje v skupine, združenja (npr. različna društva in organizacije, tečaje in izobraževalne oblike zunaj programa), kjer lahko uresničuje in razvija del svojih interesov.

ORGANIZACIJA INTERESNIH DEJAVNOSTI

Tudi pri organiziranju interesnih dejavnosti si učna skupina in mentorji izdelajo načrt priprave in izpeljav interesnih dejavnosti, ki sledijo opredeljenim ciljem. Predvideti je treba vse potrebne postopke in opravila ter premisliti o vseh virih, ki omogočajo izpeljavo interesne dejavnosti. Podobno kakor pri izbirnih in produkcijskih projektih so tudi tu opredeljene temeljne naloge in nosilci nalog, ki omogočajo izpeljavo izbrane interesne dejavnosti. Interesne dejavnosti po izbiri udeleženec(cev) lahko zajemajo:

- obiske kulturnih in drugih javnih prireditev, razstav,
- pogovor s povabljeno osebo,
- ogled izbranega filma ali drugega medijsko podanega dogodka,
- obiske zanimivih ustanov, podjetij in delodajalcev v lokalnem okolju,
- dejavnosti, povezane z načrtovanjem poklicne kariere,
- rekreacijske dejavnosti,
- druge posebej načrtovane enodnevne projekte (športni dnevi, ekskurzije, izleti, zabave).

Praviloma se vsaka od izbranih oblik interesnih dejavnosti konča s skupinsko refleksijo in evalvacijo. Pri izpeljavi interesnih dejavnosti je treba premisliti, kako njihova organizacija vpliva na organizacijo drugih dejavnosti v programu.

Cilji izpeljave in organizacija delitve dela

Primer načrtovanja opravil izpeljave za projekt "Časnik". Kot cilji izpeljave so opredeljeni le tisti sklopi, ki omogočajo, da se projekt lahko uresniči.

Temeljni projektni cilj	Temeljni cilji (sklopi izpeljave)	Razčlenjeni cilji (izvedbeni sklopi)
I Z D E L A V A Č A S O P I S A	1. SKUPNE VSEBINSKE NALOGE	<ul style="list-style-type: none"> • žanri in zvrsti novinarskega sporočanja • oblikovanje rubrik in odločitev za vsebinske sklope (določitev nalog novinarjem) • sestava uredniškega odbora (vodenje, usklajevanje, organizacija)
	2. NOVINARSKO DELO	<ul style="list-style-type: none"> • zvrsti novinarskega dela (akcijsko, raziskovalno) • izpeljava načrta za izbrane vsebinske odločitve • pisanje novinarskih prispevkov • predlogi likovne opreme izdelanih člankov
	3. OBLIKOVANJE	<ul style="list-style-type: none"> • likovna oprema novinarskih prispevkov (ilustracije, fotografije) • grafična podoba časnika • elementi grafične podobe (obisk grafično oblikovalskega ateljeja, povabilo strokovnjaka – oblikovalca) • oblikovanje strani časnika in računalniška priprava za tisk – DTP
	4. TISK	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavanje različnih vrst papirja (ogled papirnice in delavnice izdelave papirja) • izbira materiala za tisk (vrsta papirja) • izbira vrste tiska • izbira tiskarne
	5. DISTRIBUCIJA	<ul style="list-style-type: none"> • marketing (sponzorji, sodelovanje z zunanjimi izvajalci, vidiki trženja) • načini distribuiranja in predstavitve
	6. DRUGE DEJAVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> • nepredvidene dodatne dejavnosti med potekom projekta

PRILOGA 8

Vsebine programa PUM

VSEBINE IZBIRNEGA PROJEKTNEGA DELA

Izbira vsebine posameznega učnega projekta temelji na interesih in aktualnih učnih potrebah udeleženk(cev). Zato lahko pričakovana vsebinska področja opredelimo zelo široko in v okvirih, ki omogočajo za mlade zanimivo in razgibano projektno načrtovanje, pri tem pa upoštevamo kompleksnost ciljnih programskih določil.

VSEBINE PRODUKCIJSKIH PROJEKTOV

Produksijski projekti so usmerjeni k spoznavanju novih načinov (tehnične ali storitvene) ustvarjalnosti, načinov uporabe energijsko manj zahtevnih tehnologij, ki so prijazne okolju, načinov uporabe naravnih materialov, možnosti recikliranja odpadnih materialov, razvijanju možnosti za oživljanje starih in izumirajočih (karakterističnih etnoloških ali lokalno posebnih) obrtnih tehnologij in izdelave izdelkov, ki so značilni za lokalno okolje, k razvijanju storitvenih in tehničnih dejavnosti, ki pomenijo, kar zadeva inovativnost in tržno konkurenčnost, razvojno perspektivo v lokalnem okolju.

Vsebina produkcijskega projekta je praviloma določena po temeljitejšem strateškem razmisleku o razvojnih možnostih in tržni analizi predvidenega izdelka, z upoštevanjem tehničnih zmogljivosti in tehnoloških zakonitosti, ki omogočajo izdelavo. Pri tem je treba upoštevati, da udeleženci(ke) lahko sodelujejo pri proizvodnji po individualnih interesih, da proizvodna dejavnost omogoča različne možnosti za izpeljavo, ustvarjalnost in privlačnost. Dodatno možnost pomeni povezovanje s potencialnimi delodajalci ali poklicno zanimivimi izvajalci v lokalnem okolju ob skupnem delu pri projektu; to omogoča udeleženkam(ce) širši spekter možnosti za pridobivanje izkušenj.

Priporočamo upoštevanje načela, da vsaka nova projektna skupina v okviru organizacije produkcijskega projektne delo na začetku projektne leta po svoje opremi in uredi prostore.

VSEBINE INDIVIDUALNIH UČNIH PROJEKTOV

Vsebina individualnih učnih projektov izhaja iz opredeljenih osebnih ciljev udeleženk(cev) (npr. priprava na opravljanje popravnega/manjkajočega izpita; dejavnosti, povezane z načrtovanjem in oblikovanjem individualne poklicne kariere, učenje tujega jezika ipd.).

Zato so vsebine v tej obliki zelo posebno in jasno opredeljene (npr. predpisani šolski učbeniki, gradivo idr.).

VSEBINE INTERESNIH DEJAVNOSTI

Vsebine interesnih dejavnosti se smiselno povezujejo z vsebinami, ki jim skupina udeleženk(cev) sledi v siceršnjem poteku programa, vendar pomeni njihova izpeljava posebno organizacijsko zahtevo, skratka, ni jih mogoče izpeljati v sklopu programskih možnosti, ki so na voljo. Z omenjenimi vsebinami postaja program privlačnejši, ni omejen na prostor in je povezan z življenjem.

Praviloma se v vsebinah interesnih dejavnosti intenzivno upošteva programsko načelo predstavitve programa in sodelovanja z okoljem (npr. povabilo zanimivega gosta za predstavitev širši lokalni javnosti; pogovor organizirajo udeleženke(ci) PUM-a; izpeljava družabne/ dobrodelne/ humanitarne/ ekološke ipd. akcije, ki pritegne k sodelovanju mladino iz širšega okolja in zbudi veliko pozornost medijev).

Pri interesnih dejavnostih se lahko mladi v PUM-u odločijo tudi za vsebino, ki je ože povezana z dopolnjevanjem projektnih nalog, npr. za organizacijo ogleda zanimive dejavnosti (časniške hiše, medijske ustanove idr). Pri tem je interesna dejavnost povezana z načeli priprave projekta: treba je pripraviti program, navezati stike z ustreznimi ustanovami in posamezniki (npr. zanimivimi poklicnimi profili), predvideti trajanje programa (organizacija prevoza, odhodi, prihodi), premisliti, ali je treba zagotoviti dodaten denar in kdo ga bo prispeval, urediti vprašanje prehrane, vstopnice (npr. muzejev), pridobiti čim širši obseg informativnega gradiva (npr. prospekte, geografske načrte, različne pragmatične vodnike).

PRILOGA 9

Načela za izbiro izobraževalnih vsebin

Cilji splošne izobraženosti

- Pridobivanje funkcionalnih bralnih, pisnih, računskih, komunikacijskih izkušenj

- Izkušnje z učinkovitimi tehnikami in strategijami učenja (spodobnost povzemanja bistva, analiza strukturiranosti gradiva, organiziranje učnega gradiva v smiselne enote, povezovanje, simbolizacija znanja v vednostni sistem, izdelava lastne tehnike učinkovitega učenja).

- Obvladovanje slovenskega jezika, ki omogoča v novih socialnih okoliščinah aktivno razumevanje in branje sporočil, izražanje misli in zamisli v govornjeni in pisni obliki (po načelih sporočilnosti, komunikativnosti, retorike).

Priporočene dejavnosti za doseg ciljev splošne izobraženosti

Izhodišče za določanje pisnih vsebin so družbeni pisni dogodki iz vsakdanjega življenja, za katere se bodo udeležence(c) odločili in usposobili ter neposredno izhajajo iz vsebine projektnega dela. Mentorji izbirajo posamezne učne vsebine po načelu funkcionalne povezave z določili operativnih projektnih sestavin. Tako operacionalizacija načela funkcionalne pismenosti ni nujno povezana s posameznimi vsebinami pisnih izdelkov, temveč jo lahko po omenjenih izpeljavah opredelimo kot cilj, usmerjen k človekovi komunikativnosti, informiranosti in obvladovanju sporočilnosti medijev. S tem je funkcionalna pismenost ena temeljnih in vseobsegajočih dejavnosti vsakega učnega ali projektnega načrtovanja v navedenem izobraževalnem programu.

Pisnost v družbenem kontekstu je opredeljena s pisnimi nalogami, ki izhajajo iz vsebin projektnega dela in so lahko povezane z različnimi področji (tehnično, pravno, ustanove, delo, zaposlovanje), npr. pismenost pri nakupovanju (seznam zelenih stvari, klasifikacija živil in potrebščin po razvrstitvi v trgovini); pisanje seznamov; plačevanje in poslovanje s čeki in z denarjem (najem bančnega kredita, posojila), obiski knjižnice, branje in razumevanje farmacevtskih navodil, branje in razumevanje tehničnih navodil (prehod od razumevanja navodil k učinkoviti akciji), pisanje različnih prošenj (za nadaljevanje opuščenega šolanja, za sponzorska sredstva), izpolnjevanje formularjev, razumevanje sporočil in sporočanje (izdelava plakata, grafita, vabila za prireditve), učenje analize smisla temeljnega sporočila, bistva zgodbe, pisanje pisma in skupno načrtovanje njegove vsebine, zapisovanje telefonskih sporočil, zapisovanje predavanja, obnova prebrane knjige ali članka, prijava na razpis in izračun plačila šolnine, računalniška pismenost, elektronska pošta, osebno in kreativno pisanje - dnevniki, pisanje pesmi, kratkih zgodb, pisanje novinarskih zvrsti, umetnostno pisanje itn. V projektni skupini vsak dan zapisujejo v dnevnik, kako poteka projektno delo, v osebne liste pa svoje učne dosežke pri uresničevanju projektnih zamisli itn.

Udeleženci se seznanjajo z različnimi tehnikami in strategijami učenja neposredno ob učenju. Temu cilju so lahko namenjene tudi posebne delavnice, katerih vsebina ponuja znanje o delovanju možganov, spodbujanju ustvarjalnosti pri učenju, sproščanju, podaljševanju zbranosti in uporabi različnih tehnik povzemanja, pomnjenja in zapisovanja učne snovi (npr. učenje z miselnimi vzorci). Snov za pripravo takšnega učenja najdemo v delih različnih avtorjev, kot so npr. Tony Buzan (Delaj z glavo), Lana Israel in Tony Buzan (Moč možganov za otroke), Marija Gabrijelčič (Miselni vzorci), Nada Mulej (Spodbude za učenje), Colin in Goll (Umetnost učenja).

Raba slovenskega jezika se prepleta v vseh družbenih okoliščinah in njeno dobro obvladovanje pomeni enega temeljev komunikacijske učinkovitosti. Tako je raba slovenskega jezika zelo upoštevana tudi pri vseh sestavinah projektnega dela, zlasti pri pisnih vsebinah, kjer je odnos udeleženc(cev) do slovenskega jezika odsev kakovosti celotnega projektnega dela.

- Obvladovanje temeljne rabe računalnika, računalniško podprte tehnologije in orientacija v sistemu informacijske tehnologije.

- Obvladovanje temeljnih matematičnih načel in njihove uporabe v vsakdanjih življenjskih položajih (količine, denarna razmerja, odstotki, bančno poslovanje).

Priporočene dejavnosti za doseg ciljev splošne izobraženosti

Vsebinska področja, kjer je pravilna raba slovenskega jezika odločilna: pisanje dopisov, povezanih s predstavitvijo, animacijo ali sponzoriranjem projektnih dejavnosti, pisanje člankov za časnik, analiza dramskih besedil, pisanje scenarijev (dramskih, filmskih) in njihova interpretacija (govorjena beseda).

Udeležence(ci) morajo za učinkovito pisanje sporočil poznati različne zvrsti besedil in posebne načine njihove kompozicije (npr. pozdravni nagovor, vljudnostno pismo, zahvala, prošnja, uradno vabilo, uradni dopis, življenjepis, značilnosti kompozicije posameznih delov sporočilnega sestavka, kompozicija eseja, novinarskega besedila, obnove, reportaže idr.). Cilje, ki so povezani z učinkovito rabo slovenskega jezika, dosegamo v programu z učenjem ob zgledih, z analizo obstoječih besedil (npr. gesel v leksikonu, časniškega članka, dramskega besedila, ki je predloga gledališki predstavi idr.) in ob individualnem delu z mentorji.

Zapisi in sporočila, ki jih udeleženci oblikujejo pri projektnem delu, morajo zadostiti slovničnim, pravopisnim, stilističnim in oblikovnim merilom na ravni standardov, ki so uveljavljeni v javni rabi slovenskega jezika.

Pri delu v programu PUM je računalnik zaradi razvijajočih se tehnično informacijskih možnosti eno poglavitnih delovnih orodij in hkrati temelj enega najprivlačnejših metodičnih prijemov. Uporaba računalnika omogoča izdelavo pisnih sporočil in grafičnega oblikovanja ter z vključenostjo v medmrežje izrabo dodatnih (sodobnih) informacijskih virov. Izkušnje z računalniškim delom in računalniško komunikacijo so postale del sodobne kulturne izobraženosti.

Če so projektne naloge strukturirane tako, da je pri njihovi izpeljavi potrebno delo z računalnikom, bodo udeleženci(ke) za nastajanje posameznega izdelka (npr. pisanje članka za časnik, oblikovanja vabila na promocijsko predstavitev, dopisa za sponzorska sredstva ipd.) morali obvladati temeljno tehnologijo rabe računalnika kot orodja in si pridobiti bistveno (in v prihodnosti tudi poglobljeno) znanje za rabo posameznih programskih jezikov (znali bodo npr. delati v okolju Windows, pisati v programu Word, uporabiti program za namizno založništvo - Page maker - ali program za grafično oblikovanje - Corel Draw). Izkušnje, ki si jih bodo pridobili pri delu z različnimi računalniškimi programi, bodo lahko uporabili tudi na drugih področjih, ki so strukturirana računalniško (npr. iskanje informacij po bibliotečnih katalogih, oblikovanje strani za internet idr.).

Z vsebinami sodobnega računalniškega komuniciranja je neposredno povezano znanje angleškega jezika, potrebno za rabo računalnika; to lahko pomeni učni cilj na individualni ravni - da se posameznik(ca) uči tega jezika ob individualnem učnem projektu (npr. po multimedijjskih programih v prostoru za samostojno učenje ali tedaj, ko ne poteka program PUM).

Projektno delo se neogibno povezuje s problemi, ki zahtevajo od udeleženk(cev) uporabo temeljnih matematičnih načel. Matematično strukturirani problemi so povezani z vsakdanjimi življenjskimi položaji (npr. načrtovanje vsakdanje porabe denarja za nakup surovin za malico,

- Poznavanje in razumevanje temeljnih naravoslovnih zakonitosti in načel v okoliščinah, ki se pojavljajo pri njihovi rabi v vsakdanjem življenju.

- Poznavanje temeljnih pravic učenca(ke), delavca(ke), državljana(ke) in človeka. Poznavanje poti za urejanje socialno povzročenih zadev, poznavanje poti za uveljavljanje pravic delavcev(k) ali dijakov(inj), pragmatično poznavanje delovanja temeljnih družbenih institucij in pragmatične izkušnje pri formalnopravnem urejanju aktualnih statusnih zadev.

Priporočene dejavnosti za doseg ciljev splošne izobraženosti

delitev večjih delov živilskih surovin na manjše enote, preračunavanje količinskih razmerij), lahko izhajajo iz neposrednih projektnih zahtev (računanje, povezano s pridobivanjem materialnih možnosti za projektno delo – površine, ploščine, izračun materialnih stroškov in izdelava stroškovnika projekta, računanje, ki je povezano z ekonomijo poslovanja ipd.) ali načrtovanjem obprojektnih dejavnosti (npr. stroškovno načrtovanje izleta).

Pri neposredni izpeljavi se pojavljajo različni matematični problemi (npr. izračun potrebne količine blaga za krojenje izbranega oblačila, nakup potrebne količine barve za dekoracijo prostora, izračun stroškov tiskanja z različnimi tiskarskimi tehnikami in na različne vrste papirja), ki jih bodo morali udeleženci(ke) pravilno razčleniti, prepoznati naravo matematičnega problema, problem simbolizirati tako, da oblikujejo račun matematično in ga pravilno izračunajo.

V okoliščinah, ki omogočajo logično povezovanje, mentorji strukturirajo problem tako, da stimulirajo logično mišljenje udeleženk(cev).

Pri projektne delu imamo neogibno opraviti z vsebinami, ki zahtevajo znanje iz naravoslovnih znanosti, od uporabne matematike, fizike, kemije in biologije do poznavanja kompleksnejših naravoslovnih vzročnih zvez. Zato je poglobljena naloga mentorjev, da z usmerjanjem h kritičnemu mišljenju in k nenehnim postavljanjem problemskih vprašanj udeleženk(ce) usmerjajo k prepoznavanju naravoslovnih problemov.

Nekatere fizikalne zakonitosti (energetika, elektrika, statika, dinamika, mehanika, akustika, astronomija, svetloba, magnetizem) se pojavljajo že pri elementarnih vsakdanjih opravilih (priprava malice v kuhinji, uporaba nekaterih strojev in pripomočkov pri produkcijskem delu), prav tako pa se projektne dejavnosti povezujejo z drugimi naravoslovnimi in družboslovnimi področji. Ogled filma je lahko najprej kulturni dogodek, vsebina filma o vesolju (npr. *Contact, 1997*, ali Russillov *Prebujajoči se planet*) pa iztočnica za podajanje fizikalnih vednosti o vesolju in nadaljnje povezave z biologijo in kemijo v sklopu razprave o ekološki problematiki. Obisk astronomske opazovalnice pri preračunavanju oddaljenosti zvezd zajema poleg astronomije tudi matematiko, geometrijo, prostorsko predstavljalnost idr. Izpeljava lova na lisico (ali drugih rekreacijskih dejavnosti) omogoča spoznavanje osnovnih merskih enot, spreminjanje iz različnih svetovnih merskih sistemov (ob dodatnih povezavah z geografijo in kulturno zgodovino drugih dežel), izračunavanje, spoznavanje temeljnih elementov gibanja, simboliziranje in konstrukcijo opazovanih fizikalnih zakonitosti v formulo, računanje časa, poti, hitrosti po formuli idr.

Pri svobodnih interesnih dejavnostih udeleženk(ce) in mentorji organizirajo posamezne tematske delavnice, ki so namenjene posebnim interesnim področjem. V tem sklopu se pojavijo vsebine instituiranih družbenih razmer; pri tem se udeleženci (ke) seznanijo s temeljnimi pravicami, z viri dodatnih informacij, s postopki za uveljavljanje pravic in si

Priporočene dejavnosti za doseg ciljev splošne izobraženosti

pridobijo izkušnje pri uveljavljanju le-teh. Vsebinsko lahko izbirajo med temi področji:

- šolska zakonodaja in pravice udeležencev v izobraževalnem sistemu (redno šolanje, izobraževanje odraslih, štipendije, posebne možnosti idr.),
- delovno pravo (pravice delavca in najpomembnejši členi pogodb o zaposlovanju),
- socialnovarstvena zakonodaja (pravice staršev, denarni prejemki, zdravstveno varstvo, družinsko pravo),
- pravna ureditev in posameznikov položaj v družbi (dohodnina, davčne razbremenitve, učenje za demokracijo),
- posebna področja vsakdanjega življenja (stanovanjsko pravo in zakonodaja, najemne pogodbe, kupoprodajne pogodbe, pravice in zakonodaja pri bančnem in denarnem poslovanju, različne vrste zavarovanja in uveljavljanje zavarovalnin, možnosti popustov v javnem življenju - prevozi, potovanja),
- učenje za demokracijo, učenje za sodelovanje in v dogodkih družbenega življenja.

Organizacijska načela, na katerih temelji metoda projektnega dela, omogočajo neposredno učenje in pridobivanje izkušenj iz organizacije dela. Udeleženske(c) so ves čas načrtovanja, izpeljave, promocije in evalvacije projekta dejavni in se ukvarjajo z organizacijskimi zadevami, ki se pri tem pojavijo. Reševati morajo npr. zagate, ki jih povzročata delitev dela po individualnih željah, in delitev dela, ki jo zahteva narava projektne naloge. Opraviti imajo s terminskim načrtovanjem posameznih faz izpeljave, z načrtovanjem sodelovanja z zunanjimi sodelavci in morebitnimi izvedbenimi partnerji, obiski ustanov, pridobivanjem sponzorskih sredstev in drugih materialov za izpeljavo.

Z organizacijsko problematiko so nadalje povezani nekateri marketinški in podjetniški postopki (ocena ciljne populacije, ki ji je dejavnost projekta namenjena, izdelava načrta za promocijo projektne izdelke ali storitve, morebitni vidiki trženja - npr. zaračunavanje vstopnine ob prireditvah, prodaja izdelkov ali storitev idr.), ki jih morajo udeleženske(c) poznati, da lahko uspešno predstavijo projektne dosežke. Poznavanje temeljev podjetništva, ki izhaja iz kake projektne naloge, pomeni boljšo možnost za načrtovanje uspešne predstavitve projektne naloge in izkušnjo, ki jo bodo udeleženske(c) lahko uporabili tudi po izstopu iz programa v različnih okoliščinah vsakdanjega in poklicnega življenja.

Prostor pomeni vsaki človekovi dejavnosti nov izziv, zato sta prostorska predstavljenost in orientacija temelj za aktivno delovanje v okolju, to pa je vsebovano v načelu povezovanja programa PUM z okoljem.

Prostor opredelimo geografsko ali geometrično, obsega pa lahko stanovanjske prostore (učilnice), ožje lokalno okolje in širše svetovne povezave. Projektne naloge, ki zajemajo učenje o prostorski predstavljenosti, so lahko povezane z načrtovanjem dekoracije notranjega bivalnega prostora (dejavnosti ob začetku oblikovanja skupine, opremljanje in dekoriran-

Priporočene dejavnosti za doseg ciljev splošne izobraženosti

je učilnic), geografijo in merjenje razdalj lahko mentorji uvrstijo v izpeljavo skupinskega intervjuja na začetku izpeljave (način lova na lisico), izlet v okolje je morda izziv za aplikativno geografijo, ki je povezana z drugimi temami aktualnega družbenega življenja.

Razvijanje prostorske predstavljenosti omogoča tudi delo s kamero (pogled skozi objekt kot poseben prostor), načrtovanje scenarija za gledališko predstavo, načrtovanje družabnih dogodkov, priprave prostora s predstavitvijo. Neposredne naloge zahtevajo izdelavo grafičnih osnutkov; pri tem si udeleženke(ci) pridobijo temeljno geometrijsko znanje (npr. perspektiva, razmerja med površinami, telesi in drugimi prostorskimi elementi, risanje v merilu, kompozicija prostora, risanje različnih idejnih osnutkov itn.).

Višjo tehnično stopnjo pomeni oblikovanje virtualnih prostorov z računalniško podprto tehnologijo (večdimenzionalni prostori, računalniška animacija, grafično oblikovanje z računalnikom).

Zdravje je področje, kjer se prepletata znanost in ideologija. Namen zdravstvenega izobraževanja ni seznanjanje z različnimi znanstvenimi in ideološkimi teorijami, temveč poučenost udeleženk(cev) o učinkih in funkcionalnosti vsakdanjega ravnanja, povezanega s skrbjo za človekovo zdravje.

Izhodišče za načrtovanje izobraževalnih vsebin o zdravem življenju so lahko dogodki, povezani z nakupovanjem in s predelavo hrane, dogodki iz vsakdanjega funkcionalnega ravnanja v ustanovah (npr. pri zdravniku, v lekarni, razumevanje strukture zdravstvenih/lekarniških receptov in navodil za uporabo ali osnove analize zdravstvenega izražaja), lahko pa posebne tematske delavnice, ki jih pripravijo zunanji sodelavci v sklopu izbrane teme v času svobodnih interesnih dejavnosti (npr. najpogostejša zdravila in njihovi učinki, homeopatija, zdrava prehrana, učinki različnih kemičnih pripravkov na delovanje telesa).

Prav tako lahko postane zdravje osrednja vsebina produkcijskega projekta, npr. pridelava zdrave hrane, gojenje zdravilnih zelišč, ukvarjanje z alternativnimi zdravilskimi metodami itn. Vsebine, ki zajemajo poznavanje temeljev zdravja, se nujno povezujejo s poznavanjem temeljnih zakonitosti naravoslovja, zlasti iz biologije in kemije.

Podobno kakor zdravje je tudi ekologija področje, kjer je človekova ozaveščenost del sodobne civilizacijske kulture. S poznavanjem ekoloških metod in virov, ki onesnažujejo naravno okolje ter s seznanjanjem z načini človekovega ravnanja, ki je okolju prijazno, naj bi se udeleženci(ke) bolj zavedali pomena varstva okolja in odgovornejšega ravnanja v vsakdanjem življenju.

Vsebinska področja ekološkega védenja so domala neomejena in prepletajo celotno delo v programu, od načrtnega zbiranja odpadkov, uporabe recikliranih in naravi prijaznih materialov pri delu do dejavnejših in obsežnejših ekoloških akcij.

Pri uresničevanju produkcijskega projekta so načela o varstvu okolja izhodišče za

- Razvijanje sposobnosti in ustvarjalne izraznosti za sodelovanje na ravni kulturnega družbenega dogajanja.

Priporočene dejavnosti za doseg ciljev splošne izobraženosti

načrtovanje dejavnosti (uporaba materialov, prijaznih naravi, recikliranje odpadnih ali odsluženih predmetov/surovin, minimiziranje izrabe energijskih virov, delo z alternativnimi energijskimi viri, oživljanje pozabljenih ekološko usmerjenih obrtnih tehnologij idr.)

Kulturo opredelujemo v najširšem pomenu, zato so skoraj vsi dogodki, ki so povezani z družbenim življenjem, priložnost za kulturnoizobraževalno dejavnost. Mentorji lahko izbirajo med temeljnimi informacijami, ki bodo udeležencem omogočile razlago sodobnih kulturnih dogodkov (film, televizija in drugi mediji, gledališče, glasba, literarne in likovne umetnosti, popularne umetnosti, subkultura, šund idr.), da se bodo lažje opredelili do raznih kulturnih pojavov.

V sklopu interesnih dejavnosti lahko mentorji organizirajo nekatere tematske delavnice, v katerih se bodo udeleženke(ci) seznanili z načini sodelovanja in interpretacije sodobnih kulturnih pojavov (npr. delavnica o stripu, analiza izbranega filma, pogovor ob časniškem članku idr.).

Ob naštetih dejavnostih se udeleženci(ke) praviloma udeležujejo izbranih kulturnih dogodkov, ki so povezani z vsebino dejavnosti programa (npr. predstavitev alternativnih gledaliških predstav in festivalov v lokalnem ali širšem okolju, obiski likovnih razstav, predstavitev knjig, časnikov, obiski koncertov, sejmskih prireditev idr.) in s tem pridobivajo nove izkušnje drugačne družabnosti in kulturnih možnosti.

Cilji oblikovanja poklicne identitete

- Širjenje poklicne informiranosti.

Spoznavanje različnih poklicev v povezavi z individualnimi interesnimi področji

Programa PUM se udeležujejo mladi, ki imajo osebno poklicno odločitev oblikovano na različnih ravneh artikuliranosti ali njene kakovosti. Zato je tudi izbira vsebin seznanjanja z različnimi poklici prilagojena temu, kolikšna je individualna razvitost poklicne odločitve. Začetno stopnjo pomeni iskanje primerne poklicne skupine glede na individualna interesna področja (kjer lahko mentorji pritegnejo k sodelovanju psihološko službo). Primerno izbrana projektna vsebina omogoča, da se udeleženke(cí) odločijo za sodelovanje pri izbranih projektnih opravilih po svojih poklicnih preferencah. Začetni ogled praktičnih izpeljav, ki so povezane z vsebino projektne naloge (npr. časniške hiše, tiskarne, gledališča, RTV idr.), ponuja prvo informacijo o poklicih in poklicnih opravilih ter omogoča, da mladi v neposrednem pogovoru preverijo svoja pričakovanja, predstave in izkušnje ljudi iz prakse. Informiranje omogoča spoznavanje poklicev - pogojev, ki jih mora nekdo izpolnjevati, da lahko opravlja izbrani poklic: psihofizično stanje, izobrazba, lastnosti, ki jih zahteva določen poklic. Udeleženke(cí) naj spoznajo tudi delovne razmere, v katerih posamezniki opravljajo določen poklic: npr. zahteve varstva pri delu, higienskega minimuma, morebitne zdravju škodljive dejavnike, vremenske razmere, izmensko delo, beneficirani staž idr. Mentorji jih seznanijo tudi s širšim družbenim pomenom izbranih poklicnih skupin: stanje na trgu delovne sile (podatki o delodajalcih - kje se lahko kdo zaposli, napoved potreb po delovni sili, gibanje zaposlovanja, razpisi delovnih mest, povprečna plača v izbranem poklicu, možnosti za napredovanje, razvojne perspektive nekaterih poklicnih skupin itn.). V informacijski knjižnici naj vodijo mentorji posebno zbirko opisov del in nalog za posamezna poklicna opravila.

Delne izkušnje izbranih poklicnih opravil

Udeleženci(ke) pridobijo največ poklicnih izkušenj pri neposrednem produkcijskem delu, ki lahko poteka v sklopu produkcijskih ali izbirnih projektov, ali ob projektih, ki zajemajo širše sodelovanje s podjetji in z drugimi organizacijami. Pomembno je, da udeleženci(ke) pridobljene izkušnje artikulirajo (ob evalvaciji v osebnem listu) ter pri presoji upoštevajo svoje sposobnosti, neposredne zahteve dela in zahteve delovnega mesta. Pridobljene izkušnje so lahko povezane s poznavanjem delovnih tehnik (postopki obdelovanja, orodje in oprema), materialov, funkcionalno rabo strokovnega jezika v izbrani poklicni dejavnosti, z ukrepi varstva pri delu, lastnosti in psihofizičnih sposobnosti, ki jih zahteva opravljanje poklica, alternative pri uporabi škodljivih materialov (lakov, umetnih gnojil, zaščitnih premazov idr.) pri delu, psihofizičnih obremenitev, potrebnega poprejšnjega znanja, posebnih rutinskih opravil, dobrih in slabih lastnosti delovnega mesta itn. Delne izkušnje izbranih poklicnih opravil pomenijo možnost preskusa usklajenosti med individualnimi predstavami ali željami, ki so si jih mladi ustvarili o izbranem poklicu, in med realnostjo dela.

Informiranje o mobilnosti med poklicnimi skupinami

K seznanjanju z različnimi možnostmi za zaposlovanje in opravljanje izbranega poklica sodi tudi poučenost o različnih vrsteh dela, kjer se določen profil lahko uveljavlja različno.

- Artikuliranost individualnih interesnih aspiracij.

Tako se udeleženci zavedo, kaj lahko pričakujejo od izbranega poklicnega področja, spoznajo sorodna področja dela, možnosti za dodatno izobraževanje in razvojne perspektive delovnega področja, povezane z izobraževanjem. Zato mentorji spremljajo osebno refleksijo izkušenj mladih pri delu, ki ga opravljajo v programu, organizirajo pogovor s poklicnim svetovalcem (zavoda za zaposlovanje, Centra za poklicno izobraževanje), pogovor z delavcem(ko) ob opazovanju izbranega delovnega mesta, zbirajo informativno gradivo, ki je na voljo, in usmerjajo mlade k prebiranju informativnega gradiva, zbranega v mentorski knjižnici.

Informiranje o izobraževanju za pridobitev izobrazbe

Spoznavanju poklicev in odločanju za poklic mora slediti tudi informiranje o možnostih izobraževanja za izbrane poklice in napredovanja v izobraževanju. To lahko poteka v sodelovanju s svetovalnimi službami izbranih šol. Mentorji napotijo udeleženke(ce), da se udeležijo informativnih dni na izbranih šolah. Sodelovanje poteka s šolami za mladino in tudi z organizacijami (ali službami), ki izpeljujejo programe za odrasle. Pri spoznavanju možnosti za pridobitev poklica naj se udeleženci seznanijo s predmetnikom izobraževalnih programov, z oblikami izobraževanja, s pogoji za vpis v program, trajanjem programa, cenami študija, pridobijo naj si podatke o razpisih za izobraževanje in usposabljanje ter o možnostih za prekvalifikacijo, se seznanijo s sorodnimi poklici, povežejo z udeleženci(kami), ki so že uspešno končali izbrano šolo, in pridobivajo druge pomembne informacije, ki jim bodo izobraževanje stvarno predstavile. Ob navedenem mentorji udeleženke(ke) seznanijo tudi z drugačnimi možnostmi za pridobitev izobrazbe, npr. priznavanje znanja in usposobljenosti za poklice, ki jih šolski sistem ne zajame (npr. poklic čebelarja, lončarja) in sodijo v domeno certifikatnega sistema. Seznanijo jih tudi z znanjem in izobraževalnimi možnostmi, potrebnimi za samozaposlitev (npr. osnove podjetništva, marketinga, delovnega prava idr.).

Informiranost o postopkih za zaposlitev

V okviru poklicnih skupin, s katerimi se mladi seznanijo v programu, mentorji simulirajo vse postopke za zaposlovanje (razpis prostega delovnega mesta, povabilo na pogovor, izbiro na delovno mesto, analizo delovnih in pravnih predpisov, podpis delovne pogodbe). Udeleženke(ci) tako pridobijo neposredne izkušnje za mogoče načrtovanje zaposlovanja in si v povezavi s splošnoizobraževalnimi vsebinami (prijava na razpis, življenjepis, pogodba o delu) priskrbijo vse potrebno.

Vsebine, kjer mladi lahko razčlenijo svoje interese, so povezane z izhodišnim načrtovanjem vsake projektne dejavnosti. Prva spodbuda za to je uvodni intervju pred vstopom v program z določitvijo izhodiščnega modusa (očrta) interesnih področij. Individualni interesi so lahko različno močno artikulirani (jasno, neopredeljeno, popolnoma neartikulirani), zato večja prožnost opravi pri projektne delu odpira nenehne izzive in možnosti, da mladi preverjajo in širijo svoj zbor interesov. Dodatno spodbudo za členitev interesov pomeni pomoč

- Izdelava načrta poklicne kariere.
- Spoznavanje novih in raznolikih zaposlitvenih možnosti.

mentorjev, ki ob sprotni evalvaciji in refleksiji učnih dosežkov mlade opozarjajo na področja, na katerih so pri delu pokazali veliko motiviranost. Mentorji so pozorni na vsa interesna področja udeležencev, ki so povezana z že artikuliranimi poklicnimi interesi, konjički in drugimi področji, kjer si je posameznik(ca) že pridobil(a) nekatere izkušnje. Mentorji namenijo največ pozornosti razvoju novih interesov v sklopu produkcijskih in izbirnih učnih projektov in drugih dejavnosti, ki potekajo v programu PUM. Udeležence(ke) spodbujajo k izražanju poklicnih motivov in jih usmerjajo k načrtovanju poklicne kariere za nadaljevanje izobraževanja za pridobitev izobrazbe.

Artikularnost interesnih področij je izhodišče za načrtovanje izbire ustrezne poklicne poti in se pojavlja kot notranje motivacijsko načelo, po katerem je smiselno razmišljati o izbiri ustreznih izobraževalnih in poklicnih vsebin. Temu sta lahko namenjena tudi pogovor s strokovnjaki ali zastopniki poklica in opazovanje delovnih opravil.

Na določeni stopnji razvoja poklicne informiranosti posameznika(ce) in ob prepoznanju lastnih poklicnih interesov so udeleženci sposobni artikulirati dolgoročnejšo poklicno izbiro kot časovno jasno opredeljen cilj. Mentorji jih pri tem usmerijo k izdelavi načrta poklicne (lahko tudi življenjske) kariere, tako kot predvideva individualna projektna zasnova (v okviru individualnega učnega projekta), kjer so predvideni vsi potrebni postopki za doseg postavljene-ga cilja. Če se posameznik(ca) npr. odloči za poklic, za katerega nima potrebnih kvalifikacij, je treba izdelati načrt izobraževanja z jasnimi časovnimi roki (za nadaljnje šolanje pravočasno zagotoviti vse možnosti - informativne in formalne -, ki udeleženki(cu) omogočajo vpis v izbrani izobraževalni program, opraviti morebitne manjkajoče izpite za nadaljevanje šolanja itn.). Ob odločitvi za iskanje zaposlitve pa postane pglavitni cilj priprava kandidata(ke) za samostojno izpeljavo informativnih in formalnih postopkov (pisanje učinkovitih prošenj, simulacija in analiza hipotetičnega pogovora z delodajalcem). Tudi če se posameznik(ca) ne odloči za nadaljevanje šolanja ali za iskanje zaposlitve, ga/jo mentorji motivirajo za izdelavo načrta (jasno določenih postopkov ali različnih možnosti) na poti k samostojnemu življenju po izstopu iz programa.

Vsebine projektne-ga dela v programu, zlasti produkcijskega projektne-ga dela, so izbrane po premisleku o razvojnih tržnih obetih v lokalnem okolju, zato se udeleženci pri delu seznanjajo z delovnimi razvojnimi možnostmi in ob promociji ali z drugimi oblikami sodelovanja v okolju spoznavajo zakonitosti, ki so povezane s trgom. Eden od vidikov spoznavanja novih zaposlitvenih možnosti je *povečanje individualne poklicne fleksibilnosti*. Naslednji učinek je v ponudbi ali izdelavi *hipotetične (alternativne) individualne zaposlitvene strategije*, ki jo udeleženci(ke) lahko izdelajo ob pomoči svetovalnih služb lokalnih enot zavoda za zaposlovanje.

Cilji oblikovanja poklicne identitete

- Navezovanje stikov s potencialnimi delodajalci in poklicno zanimivimi izvajalci v okolju.
- Funkcionalno razumevanje rabe strokovnega jezika izbrane poklicne dejavnosti.
- Funkcionalno razumevanje temeljnih elementov delovnopravne zakonodaje (npr. pogodba o delu, avtorska pogodba) in poznavanje postopkov in vloge posameznih inštitucij za zavarovanje posameznikovih pravic na področju dela in zaposlitve.

Neposredno skupno delo

Projektno učenje predvideva intenzivno sodelovanje z delovnimi organizacijami, podjetji in posameznimi proizvajalci v okolju. S tem se navezujejo stiki med potencialnimi delodajalci in udeleženci programa kot potencialnimi iskalci dela. Delo pri projektih se lahko na različnih stopnjah organizira kot neposredno sodelovanje s poklicnim delovnim okoljem. Sodelovanje se lahko začne po prvem informativnem obisku in pogovoru o skupnih interesnih točkah (npr. sodelovanje pri izdaji lokalnega časnika, medijski proizvodnji, organizaciji prireditve itn.). Tako lahko mladi neposredno sodelujejo v delovnem procesu podjetja (npr. kooperacija, izdelovanje določenih proizvodnih segmentov ali storitev itn.), vendar v okviru statusa udeleženk(cev) programa PUM. Posameznice(ki) lahko sodelujejo tudi z individualnimi učnimi projekti.

Mentorji se ob delovnem sodelovanju z zunanjimi proizvajalci dogovorijo o temeljnih delovnoarstvenih pogojih, morebitnem plačilu, obveznostih in ugodnostih/ nagradah za sodelujoče. Pri tem določijo postopek evalvacije učnih dosežkov. V sklop pozitivnih dosežkov omenjenega sodelovanja sodi pogovor o možnostih za zaposlitev ali štipendiranje za sodelujoče posameznike(ce).

Iskanje sponzorjev

Druga mogoča oblika sodelovanja z okoljem in promocije programa je iskanje sponzorskih sredstev (materialov, storitev, prenašanja znanja, svetovanja) pri ustreznih izdelovalcih v ožjem ali širšem okolju. Vsebine, ki so povezane z iskanjem sponzorskih sredstev, zajemajo vidike pisnega sporočanja, komunikativnih sposobnosti in ustrezne ali privlačne predstavitve programa PUM.

Pri vsakem poklicnem opravilu se uporablja za sporočanje poseben besednjak strokovnih pojmov. Ob delovnih opravilih, ki jih simulira projektna naloga, se udeleženci(ke) seznanijo s posebnim strokovnim diskurzom različnih strok in področij. Tako uporabljajo mladi pri delu v programu različna tehnična in druga navodila (o delovanju delovnega orodja, uporabi različnih materialov, komuniciranju s trgom itn.), ki jih lahko smiselno "prevedejo" v razumljivejši in funkcionalnejši jezik.

Vsebine se povezujejo s študijo konkretnih primerov iz zaposlitvene preteklosti udeležencev, njihovih znanecv ali pa so povezane z novimi možnostmi za zaposlitev pri posameznih udeležencih. Navedeni življenjski primeri omogočajo analizo pogodbenih elementov (npr. pogodbe o zaposlitvi, pogodbe o avtorskem delu, zaposlitev po študentskem servisu in podobno). Pri tem lahko udeleženci navežejo stik z ustreznimi svetovalci za delovno pravo. S tem funkcionalno spoznajo pomen delovne zakonodaje in temeljnih pravic, ki jih imajo zaposleni ali kot brezposelni (spoznajo npr. Zakon za primer brezposelnosti). V tem procesu se udeleženci seznanijo tudi z načini in postopki uveljavljanja in varovanja

Cilji oblikovanja poklicne identitete

- Usposobljenost za samostojno iskanje zaposlitve.

Cilji socialno-kulturnega delovanja

- Razvijanje sposobnosti kritičnega in problemsko usmerjenega mišljenja.

- Prezemanje odgovornosti za svoje ravnanje in pridobivanje delovnih navad.

Priporočene dejavnosti za doseg ciljev oblikovanja poklicne identitete

svojih pravic in najpogostejšimi primeri kršenja pravic zaposlenih (npr. s črnega trga delovne sile).

Vsebine za uspešno iskanje zaposlitve so povezane z informativnimi in s pragmatičnimi vidiki, informativne vsebine pa s sistematičnim spremljanjem javnih občil, preučevanjem drugih informativnih virov (v krogu sorodnikov, znancev, spremljanje ponudb na oglasni deski zavoda za zaposlovanje itn.). Tako lahko v skupini izdelajo svojo informativno desko, kjer objavljajo aktualne zaposlitvene ponudbe. Smiselna povezava se ponuja z obiskom t. i. job klubov, ki delujejo v okolju, kjer se lahko pogovarjajo s člani in mentorji.

Pragmatične vsebine so povezane z ustrezno samopromocijo in zajemajo izdelavo ustreznih pisnih obrazcev (življenjepis, prijava, druge pisne priloge), retorične izkušnje za vodenje pogovora s potencialnim delodajalcem in druge izkušnje, ki mladim omogočajo, da najustrežneje predstavijo svoje motive in delovne zmožnosti ali samostojno sklenejo delovno razmerje (razumevanje sestavin delovne pogodbe in temeljna delovnoppravna ozaveščenost).

Priporočene dejavnosti za doseg ciljev socialno-kulturnega delovanja

Mentorji ob vsebinah in problemskih sklopih, ki se pojavljajo kot sestavine dela v programu, dodatno usmerjajo pozornost k refleksiji temeljnih načel demokratičnega dialoga (s poudarkom, da dosežki človeškega delovanja nikoli niso »popolni«, »idealni« ali nespremenljivi), k analizi strukturnih razmer (sociološkokulturnih in zgodovinskih kategorij) za razumevanje protislovij in konfliktnosti v aktualnih družbenih razmerjih (rasna ali vsaka druga nestrpnost, nacionalizem, drugačna spolna usmerjenost itn.), k analizi razcepa med retoriko v javnosti (politična, medijska, marketinška sporočila) in resničnimi interesi, ki ostajajo neizrečeni. Ustvarjati kritično mišljenje pomeni ponuditi mladim obrazec, s katerim so le-ti sposobni kakšen družbeni položaj (problem, dogodek, tvorbo idr.) razčleniti z razumskimi argumenti po načelih vednosti in se tako izmakniti samoumevnemu in zdravorazumske-mu presojanju, vrednotenju, ustvarjanju predsodkov in širjenju nereflektirane ideologije.

Za razvoj kritičnega mišljenja lahko mentorji ob siceršnjih vsebinah projektnega dela izdelajo analizo izbranih literarnih, filmskih ali drugih kulturnih izdelkov, ki podajajo sporočilo s kritično usmerjenostjo in omogočajo »pedagoško« rabo kritičnega komentarja.

V metodi projektnega dela je eden temeljnih elementov delitev dela po načelu individualne interesne izbire. Pogoj za uspeh skupnega projekta je usklajeno delovanje vseh posameznih projektnih delov, kjer nosilci izvedbenih projektnih sklopov prevzemajo odgovornost za

- Sposobnost samostojnega ravnanja v instituiranih življenjskih položajih.
- Poznavanje temeljnih vidikov nacionalne in širše evropske kulturne identitete.

kakovostno in pravočasno izpeljavo zadanih nalog. Prevzemanje odgovornosti udeležencev je povezano z delitvijo kompetenc za izbrana opravila, s premišljenim načrtom izpeljave, z vzdrževanjem motivacije za sodelovanje pri delu in z dosegljivostjo ali realnostjo končnega cilja. Gre torej za preplet programskih in osebnostnih elementov, pri čemer imajo mentorji osrednjo vlogo pri ohranjanju duha skupinskega dela, pripadnosti projektni ideji, pri spoštovanju sprejetih dogovorov in konstruktivnem premagovanju ovir, ki nastajajo nepredvidene ob delu.

K pozitivni motiviranosti skupine bistveno pripomore organizacija delovnega ali učnega okolja na način, ki presega občutek prisiljenosti in nelagodja. Mentorji z udeleženci ustvarijo delovno okolje s sproščenim ozračjem, prijetnimi medsebojnimi odnosi, z vnašanjem individualnih sestavin ustvarjalnosti v delo in tako, da ponudijo vzorec, kjer postane delo vsebinsko smiselno povezano s slogom življenja, ki je mladim blizu in se v njem prijetno počutijo. Tako so mladi bolj motivirani za opravljanje delovnih nalog, to pa vodi h kontinuiteti dela in k pridobivanju delovnih navad. Dodatno načelo pri zagotavljanju odgovornosti in resnosti pri delu je jasna postavitev izhodiščnih pričakovanj in pogojev dela.

Vsebine izhajajo iz neposrednih življenjskih položajev, v katere vstopajo mladi pri projekt-nem delu in sodelovanju z okoljem ter so povezani z rabo, izpolnjevanjem, pridobivanjem različnih javnih, pravnih ali drugih dokumentov in obrazcev (npr. izpisek iz matične knjige, izpolnjevanje splošne položnice, prijava za vpis, pridobitev članske izkaznice, nakup prometne vozovnice, pridobitev potrdila o državljanstvu in stalnem bivališču, zahtevke za izdajo potnega lista, potrjevanje zdravstvene izkaznice idr.). S tem ko mentorji mladim omogočijo, da se znajdejo v novih položajih, lahko mladi spoznavajo delovanje različnih ustanov, se seznanijo z logiko pridobivanja ustreznih listin, pridobijo izkušnje, da se znajdejo tedaj, ko kaj prosijo, zahtevajo ali uveljavljajo, mentorji jim pomagajo premagati nelagodnosti pri sporazumevanju z uradnimi osebami, tako da postanejo samostojni pri komuniciranju v instituiranih življenjskih položajih.

Kulturni vzorci so uveljavljeni v vsakdanji rabi jezika in opravilih vsakdanjega življenja ter se tako nenehno ponujajo kot kulturne dobrine, ki jih ljudje uporabljamo. Vsebine kulturnih dobrin se pojavljajo spontano v temah vsakdanjih pogovorov mladih kot objekti želje ali zavračanja. Z analizo elementov, ki sestavljajo kulturno identiteto določenega časa in prostora (in se kažejo v jeziku, ideologiji, zgodovini, materialnih proizvodih, vrednotnem in normativnem sistemu, institucijah), se mladi seznanijo z njihovo družbeno vlogo in jih znajo presojati strpno do različnih načinov kulturnega ustvarjanja v različnih kulturnih okoljih.

Mentorji lahko prikažejo primer analize elementov kulturne identitete ob vsakdanjem hranjenju, ki omogoča učenje ob presoji in primerjavi medkulturnih načinov kulinarne

- Poznavanje temeljnih možnosti sodobnih medijev in ustvarjalne uporabe medijske kulture.
- Učinkovitejša izraba prostega časa in ustvarjalno načrtovanje zasebnega življenja.
- Povečanje komunikacijskih spretnosti in izkušenj nastopanja v javnosti, večja samostojnost in usposobljenost za samopromocijo.

priprave iz več zornih kotov: med regijami v mejah narodne kulture, med sosednjimi jezikovnokulturnimi okolji, v širši evropski perspektivi, iz zornega kota zgodovinskega razvoja tehnologije priprave jedi, širše povezave z načini hranjenja v določeni kulturi (tehnologija priprave hrane, pribor, vedenje, industrija prehranjevanja, kultura kakovostnega hranjenja itn.). Ob kulinarčnih vsebinah se kot aktualne ponujajo še druge: moda, popularna kultura, šport, stvaritve mladinske identifikacije. Iz analize in zavedanja elementov narodne in širše kulturne identitete lahko izhajajo projekti mednarodnega (medkulturnega) sodelovanja, ki nakazujejo v prihodnosti nove dimenzije kakovosti družabnega življenja mladih.

Mediji kot učni pripomočki in učni viri pri vsebinah programa.

Pri zasnovi projektne dela, dobivajo udeleženske(c) prve informacije iz ustreznih medijskih objav za izdelke in storitve, ki so predmet projektne dela. Mediji so vir nenehnih informacij pri načrtovanju individualnih učnih dejavnosti, zlasti pri interesnih dejavnostih. Mladi spremljajo potek dela s tehničnimi sredstvi in s predstavitvami vstopajo v širši medijski prostor. Z internetom (priprava svoje strani, iskanje informacij, elektronska komunikacija) in računalniško podprto tehnologijo vstopajo v multimedijski prostor promoviranja in v območje virtualnega.

Mediji kot kulturna dobrina,

ki spremlja tematiko pogovorov ob neformalni komunikaciji. Mentorji opozarjajo mlade na zanimive prispevke javnih občil, ki so zbudili pozornost, to pa je lahko povod za skupno analizo (zanimivi časniški prispevki, pomembni družbeni in politični dogodki, zanimive oddaje v radiu ali na televiziji idr.) Koristno je, da so v knjižnici programa PUM na voljo časniki, na katere je naročena izvajalska organizacija (morda je naročnina na izbrane časnike in revije lahko tudi način pridobivanja sponzorskih sredstev), in to lahko postane izhodišče za kulturo medijske obveščenosti. Program mora postopno postajati nekakšno informativno središče, (vpeto v informacijsko mrežo) širšega pomena za mlade, podprt z zalogo najaktualnejših in najbolj reprezentativnih medijskih izdelkov. Mladi v programu pa bi ob vodenih zgledih uporabe medijev postali razmišljajoči uporabniki teh sredstev.

Druženje z mladimi v programu je lahko povod za zamisli, ki jih bodo skupaj uresničili s člani skupine ali z drugimi mladimi v projektih ali skupinskih akcijah v sklopu programa PUM. V programu pridobljeno znanje, zamisli in načine dela mladim lahko koristno uporabijo pri organiziranju mladinskega dogajanja v krajevni skupnosti.

Reflektirana komunikacija je stalnica delovnega načina v programu, skratka, vsaka vsebina je lahko izhodišče za vodenje pogovora. Udeleženske(c) najprej komunicirajo med seboj in z mentorji, komunicirajo v skupini, kjer se ob skupnem razmišljanju, dogovarjanju o skupnih opravilih, reševanju nastalih problemov, učijo demokratičnega dialoga, uveljavljanja svojih

- Izkušnje vedenja v skupini in pozitivne izkušnje učinkovite socialne komunikacije (demokracija, strpnost, dialog, kooperativnost, enakopravnost, solidarnost).

Priporočene dejavnosti za doseg ciljev oblikovanja poklicne identitete

misli, argumentacije. Mentorji skrbijo, da je v skupnem dialogu vsak udeleženec(ka) enako-pravno zastopan.

Ob komunikaciji v programu se udeleženke(ci) urijo, kako prositi za sponzorska sredstva, predstaviti program vplivni osebi iz okolja, nagovoriti direktorja izbrane ustanove in sporočiti željo po sodelovanju, prositi ravnatelja šole za pogovor o nadaljevanju ustavljene-ga šolanja, telefonirati, itn. Vse položaje, na katere zadevajo mladi zunaj programa PUM, prej simulirajo z igro vlog.

Mladi pridobijo pozitivne izkušnje socialne komunikacije prav zaradi ustreznega ozračja v medosebnih odnosih v programu PUM. Z vsakdanjimi vajami motiviranja takega skupinskega ozračja in z usmerjenostjo k reflektivnosti se oblikujejo pravila posebnega skupinskega delovanja, ki urejajo medsebojne odnose posameznic(kov) in odnose do skupine. Skupinsko delo je povezano z razvojem dinamike; tako se mladi seznanijo tudi s socialnim učenjem, z argumentiranjem in s prevzemanjem odgovornosti za svoje ravnanje v razmerju do skupinsko sprejetih dogovorov. Mentorji se dodatno izobražujejo za analizo in vodenje dela s skupino, ob posebnih primerih pa lahko za supervizijo skupinske dinamike in za učinkovitejšo socialno komunikacijo pridobijo zunanjo strokovno pomoč.